

ЦАРЕВЕЦ – ХРАМ
ИЛИ ПАМЕТНИК
НА АТЕИСТИЧНАТА
КУЛТУРА

WWW.SVET.BG

ПЪТЕШЕСТВИЕ
В СЪРЦЕТО НА СОФИЯ

МАЙКА МАРИЯ (СКОБЦОВА)

ЕСТЕТИЧЕСКИ ТИП БЛАГОЧЕСТИЕ

ЗЛАТЮ БОЯДЖИЕВ И БАРАЦИТЕ

РАЗГОВОР С ЦЕНА БОЯДЖИЕВА

ЖЕНИТЕ В НОВИЯ ЗАВЕТ

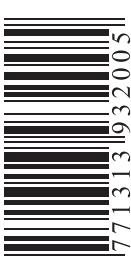
изкушението
на улицата

4,00 лв.

06

ISSN 1313 - 9320

9771313932005

БР. 6/2013

атеље книжарница
къща за птици

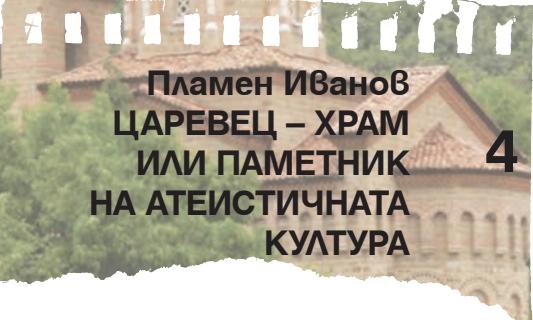

атеље книжарница къща за птици

София, ул. „Проф . Асен Златаров“ 22

бр. 6/2013

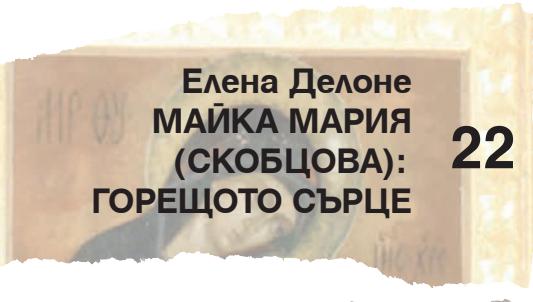
Пламен Иванов
**ЦАРЕВЕЦ – ХРАМ
ИЛИ ПАМЕТНИК
НА АТЕИСТИЧНАТА
КУЛТУРА**

4

Маргарита Друмева
**ПЪТЕШЕСТВИЕ
В СЪРЦЕТО НА СОФИЯ**

10

Елена Делоне
**МАЙКА МАРИЯ
(СКОБЦОВА):
ГОРЕЩОТО СЪРЦЕ**

22

Майка Мария (Скобцова)
**ЕСТЕТИЧЕСКИ ТИП
БЛАГОЧЕСТИЕ**

36

Предраг Драгутинович
**ЖЕНите
В НОВИЯ ЗАВЕТ**

44

50 ПЕСЕНТА НА ДЕТЕТО

52

Георги Генов
ДЯДО И ВНУЧКА
Разговор с Цена Бояджиева

58

Маргарита Друмева
**ЗЛАТЮ БОЯДЖИЕВ
И БАРАЦИТЕ**

66

Марияна Филипова
**РЕЛИГИОЗНИЯТ ТУРИЗЪМ
В БЪЛГАРИЯ IV**

Главен редактор
Илиана Александрова

Редакционна колегия
Тодор Кичуков
Андрей Романов
Мариян Стоядинов
Пламен Сибров

Дизайн и предпечат
Гергана Икономова

Разпространение
Слави Георгиев
omophor.dealer@gmail.com

Адрес на редакцията
София 1330
ул. Младежка искра 3
тел./факс: (02) 987 1655
e-mail: svet@pravoslavie.bg

Печат
Класик дизайн

В списанието
са използвани снимки на:
Владимир Добрев
Слави Георгиев
Пламен Сибров
Марияна Филипова

УВОДНИ ДУМИ

ИЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА

Изкушението на улицата

Не става въпрос за червени фенери или за нарицателното „ момиче от околовръстното“. Става дума за улицата като общество.

Много често, винаги, революциите се залъяват и политиката от улицата. Но нерядко се случва и да се разбият в нея. Чувството за полет – това е изкушението на улицата. Понеже полетът те отмълкват от земята, от притеглянето към реалност, която искаш да промениш, но не знаеш как. И затова предпочиташ да скъсаш с нея.

Полетът е символ на свободата. Но символът е символ именно защото е нещо друго, различно от реалността, към която ни води; макар да пази връзка с тази реалност. А каква е реалността на свободата? Не знам дали улицата е склонна да разговаря с философията по този въпрос. Спорно. Но ако иска да чуе християн-

ството, има отговор, който лесно се запомня: свободата е истина.

Такова съждение може и да звучи абстрактно на хора, които са на улицата с изчерпани компенсаторни възможности по отношение на социалните безобразия и несправедливост. Така звучи и на мен. Но ето една лична история, която го разказва в житейски събития. И го доказва.

Когато младата, интелектуална и темпераментна Елисавета по време на революционните студентски вълнения в Русия, пита синодалния оберпрокурор Победоносцев: „Къде е истината?”, той ѝ отговаря: „Истината е в любовта... и то към човека непосредствено до теб. Любовта към далечния не е любов. Истинските дела са близките, малките, незабележимите. Подвигът Винаги е незабележим. Подвигът не е в позата и в саможертвата, а е скромен...”. Когато той ѝ отговаря така, тя прекъсва приятелството си с него, защото мисли, че не разбира справедливите ѝ вълнения. Но по-късно, когато минава през всяка ви социални сътресения, през политиката и управлението, емиграцията, войната, социалното служение и в крайна сметка е убита в концентрационен лагер за това, че помага на евреи, тя на практика осъществява тези думи в живота си. Окази остра, гръзка и смела Елисавета от младостта завърши живота си като монахиня

Мария – посветила себе си на тези които страдат и са в нужда, и канонизирана днес за светица на Православната църква.

Защо е истина свободата? Защото е възможна само в Бога, Които е Истина. Той е абсолютната свобода, пределното преодоляване на всички противоречия, на всяка условност и ограничение, на всяка непълнота... казва християнството. Затова и „Истината ще ви направи свободни!“ Не истината като знание, не истината като съвкупност от факти, а истината като Личност. Истината като Христос. Истината като Любов.

Да познаем Истината и ще бъдем свободни – просто формулирана задача за цял живот. Трудна или може би непосилна, но с ясно условие. Това познание дава на улицата шанса от изкушение да стане път.

Ние може да сме на улицата; поняко-
га даже трябва. Но е важно да не забравяме къде сме; че сме на улицата, че не летим. Важно е да помним защо сме там и кога да се върнем. И най-
важното – да знаем, че ако искаме да полетим истински, трябва да се върнем не просто вървящи, а в себе си. В сърцето.

Там да срещнем другите; да срещнем там хората от улицата, а вероятно и тези, които се крият от нея. Мисля си, че тогава полетът ни ще е лек.

А може би не просто полетът, а и животът в България.

Царевец – храм или паметник на атеистичната

култура

На празника Възнесение тази година в Търново се случи знаменателно събитие. 620 години след последната литургия, отслужена на Възнесение от свещеник Патриарх Евтимиий Търновски, по същото време и на същото място Църквата се събра отново. След 620 години в патриаршеския храм „Свето Възнесение Господне“ на Царевец отново се служи свeta Liturgia.

Безспорен символ на старопрестолния град Велико Търново е крепостта Царевец. Частичните реконструкции в историческия резерват отразяват автентичната атмосфера от времето на Второто българско царство. Уникалното преливане на скалите в изграденото от човешка ръка дават на това пространство един приказен вид, а обикалящата Янтра само допълва величествената атмосфера. Осияната с храмове околност естетически и идеино получава своя завършек с патриаршеската църква „Св. Възнесение Господне“. Поставен на върха в тази природна и архитектурна композиция, храмът естествено е получил своето библейско посвещение, но не само като връх на духовното величие на българското Средновековие, а като отправна точка към вечността.

Този облик, за жалост, е само външен, екстериорен. Обикаляйки из крепостта, камереюки се по крепостните

стени и наблюдавайки величествените околности, хълма Трапезица, Великата лавра и църквата „Св. Четиридесет мъченици“, където се намира предполагаемият гроб на цар Калоян (единствен известен гроб на български владетел от тази епоха), храма „Св. Димитър“, където Асен и Петър провъзгласяват началото на освободителното Въстание, под звука на шумящите води на Янтра, примесени със звук на автомобили и гълъчка на туристически групи, предимно от ученици, минаващи покрай всичко това неминуемо ще се изкачим до върха, до храма „Св. Възнесение“, чиято висока камбанария е озвучавала всеки християнски празник и всяка победа на българските царе над враговете.

Ще се изкачим. Ще погледнем хоризонта – преливането на исторически разконку, възрожденска архитектура и съвременни нови жилищни и търговски постройки. Едновременно

хармония и контраст. Влизайки в храма, човек ще открие този контраст още по-силно изразен, крещящ и объркващ... Храмът на Царевец не е храм според православните канони, а ездание, чиято функция е да бъде културен и исторически паметник на древното величие на Второто българско царство. Това е видно не само от линсата на трапеза, на която да се осъществи простирането на хляба и виното в Тяло и Кръв Христови, но от цялото интериорно пространство, което е изрисувано в пълен разрез с каноните на църквата.

Историческата обусловеност на времето, в което е възстановена църквата на Царевец, е факторът, който определя нейния нецърковен характер. Разконките на хълма Царевец в главната си част са осъществени по време на атеистичния режим в България. Основните проучвания са осъществени в периода 1960-1965 г., а консервацията и реконструкциите в периода 70-те – 80-те години. Самият храм на Царевец е завършен, изографисан и отворен за посещение през 1985 г. Духът на времето неминуемо дава своеот отражение при оформлението на интериорното пространство на църквата. Водещ е възгледът на атеистичната власт, че църквата е паметник на култура-

та, а храмът на Царевец е фактическо потвърждение на този мироглед.

По своята същност стенописите в това храмово пространство имат своите художествени и естетически качества и според някои изкуствоведи чрез образи и символи предават възхода на политическото и културно развитие на средновековна България. Те имат своята стойност като образец на монументалното изкуство от времето на соалистическия период и естествено е да имат своите поддръжници и продължители днес. Поставени обаче по този начин на това място те подменят неговата историческа същност. Изземат и насилиствено бракуват сакралния характер на храмовото пространство, за да го превърнат в мавзолей на историята, бездушно място за поклонение пред политическото величие, пред културата, но не и в място, свързано с Вярата. Храм, в който пристъпваме, но без да се прекръстим, където съзерцаваме, но без да се молим.

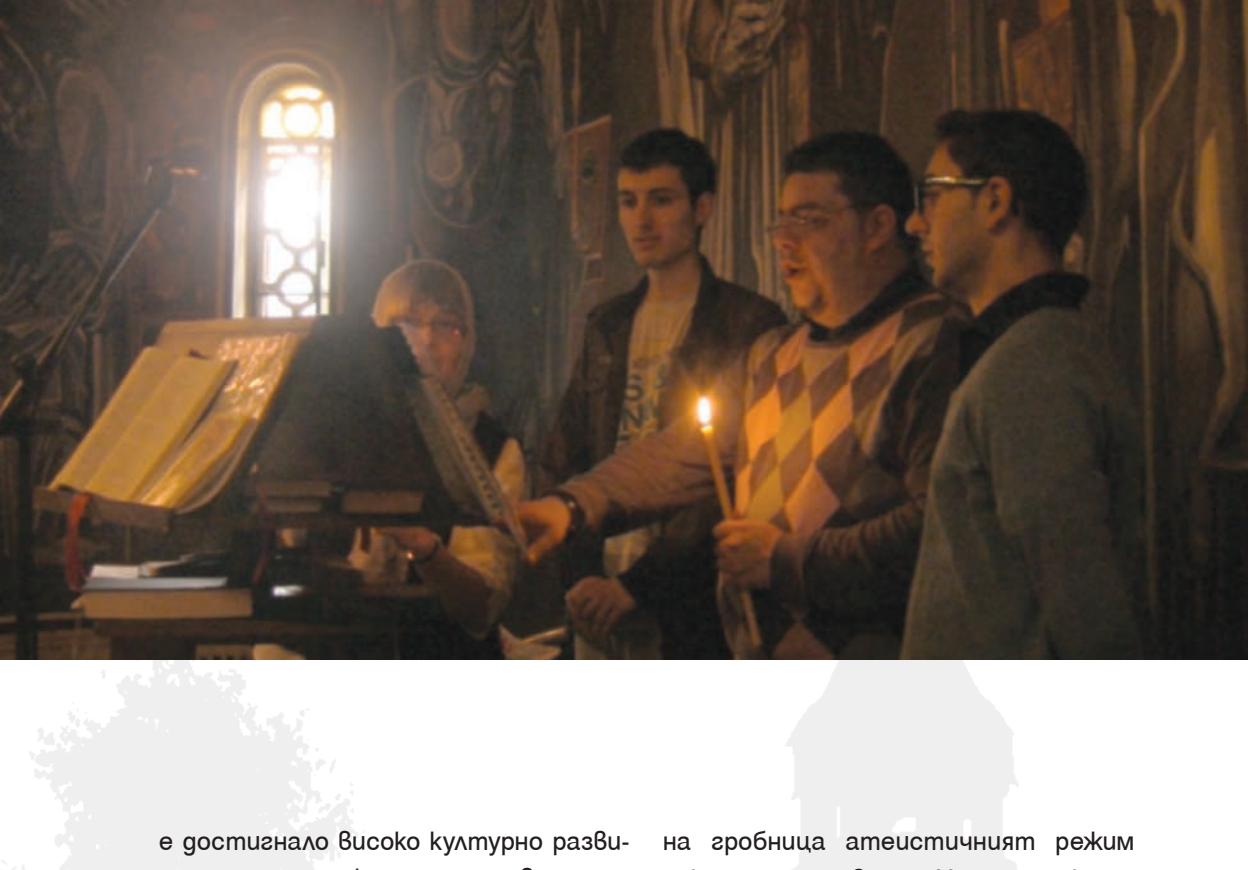
Храмът на Царевец ни представя християнските образи по нов начин. Нов културен прочит на свещените изображения и символи, според културните възгледи на съвременния човек, художник и интерпретатор. Своеобразен мост на времето, в

който иконата, стенописът, всички сакрални за християните изображения трябва да се слеят с модерните художествени решения на епохата. Това сливане безспорно е подчинено на стремежа за десакрализация, за отхвърляне на идеята за религиозна святост, намираща израз в християнското монументално изкуство. По своята същност то не е просто изкуство, а вероизповед в образи, чрез които христианинът изповядва Вярата си в Боговъпълщението, утвърдена от светите отци.

Именно срещу тази Вера се обявява атеистичното политическо управление. Негова цел, съзнателна или не, е

превърдането на свещените християнски изображения в художествен продукт на дадена епоха, ограничаващо им до обикновена реализация на естетически мирогледи, отговарящи на Времето и Вярванията на народа. Тяхната подмяна е удобна, но бездушна. Затова и образите са студени, суhi, скованi, величествени в размерите си, но никак празни, защото отговарят на времето си, отхвърлило Бога, отхвърлило светостта. Но в кадър от вековната лентата на изкуството, но кадър, в който Бог е една химера, отживелица, преходен еман от културната еволюция на общество то, което, упова вайки се на този мит,

е достигнало високо културно развитие, политическо могъщество и засвидетелствана историческа слава.

Днес, когато не сме подвластни на гадена идеяна гиктатура, е време да преосмислим значението на този храм на Царевец и посланията, които той предава на „поклонниците“, дошли да потърсят своята историческа автентичност, своята връзка с предците. Отговаря ли днес на историческата достоверност, на времето, което отразява, или е просто архитектурна възстановка, върху която всяка епоха може да рисува своята лична интерпретация? Изместена ли е границата на допустимост, подменена ли е същността? Неслучайно използвах думата мавзолей, която означава „надгробен паметник във вид на сграда, гробница“, защото именно в храм на запустението, във Вароса-

на гробница атеистичният режим искаше да превърне Християнската църква, а храмовете – в паметник на културата. Подмяната на храмовия интериор променя и предназначението на самата сграда, нейния дух. Зад привидната съвременна декорация и модерно решение се крие именно отхвърлянето на свещеното, неговото принизяване и профанизиране. Култът престава да бъде религиозно осмислен. Спира да респектира. Внушава нов култ – нецърковен и нехристиянски, култ с различно предназначение и цел, отхвърлящ Бога.

Неслучайно свещенослужителите от Великотърновска епархия многократно определиха тези стенописи като кощунствени, не заради липсата на художествени качества, а заради мястото на тяхното изложение. Мнозина днес биха определили тяхното

заличаване като проява на християнски варваризъм, без да съзнават, че по този начин стават съпричастни на една подмяна, осмислена и целенасочена. Трябва да се измисли вариант, при който да се преодолее тази подмяна, без да бъде безвъзвратно унищожено делото на художниците. Това би могло да стане чрез съвременните технологични средства – чрез филмирани и експонирани в друго пространство на този художествен продукт, в изложбена зала или в мултимедиен център, където да бъде оценяван от поколенията.

Задържането на тези стенописи в храмовото пространство на Царевец обезличава духовността и величието на средновековните ни Владетели, патриарси и духовници. Редно е, от гледна точка на историческата достоверност, там да присъстват кано-

нични образци на християнската иконопис от този период. Не е проблем при наличието на достатъчно образци да се възстанови близкият до автентичния, но духовно идентичен интериор в това пространство. Тогава възстановяването на тази сграда ще бъде осмислено като духовна приемственост с предците ни, а не като възстановяване на културен паметник и превърщането му в мавзолей на средновековната ни история. Надявам се хората, от които зависи превърщането на тази постройка отново в християнски храм, да съзнават своята отговорност и да върнат автентичността на това място, познalo истинската Вяра преди повече от петнайсет столетия.

ПЪТЕШЕСТВИЕ

От 24 май т.г. столичани и гости на София ще имат възможност да направят едно реално и виртуално пътешествие в сърцето на София. В слънчевия празник, посветен на светите братя Кирил и Методий, бе открит за посетители най-новият уникален софийски музей под базиликата „Св. София”, на чието име е кръстена българската столица. Величественият храм носи в дълбините си 2000 години история и крие много тайни. Времето желае малко по малко да ни разкрива себе си, събитията и личностите, които са обичали да се задържат тук и с широк размах са променили посоката на световната история.

В СЪРЦЕТО НА СОФИЯ

Маргарита Друмева

Наричат базиликата „Св. София” „майка на българските църкви” не само защото е една от най-старите в София, но най-вече защото е главната църква от един огромен археологически комплекс. Под нея се намира късноантичен некропол и именно той, или поне част от него, е превърнат с усилията на много хора през последното столетие в един разкошен музей, който няма аналог никъде по света. Подземията не са били тайна за хората от миналия век, обвити в паяжини и затрупани с

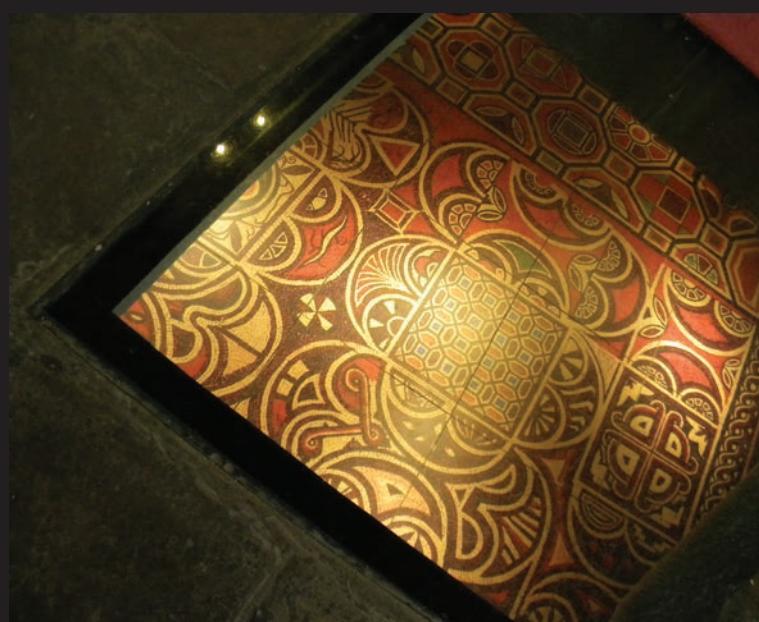
мръсотия. Някои дори имат чувство, че и тук, както в Рим и Париж, съществуват камакомби. Но това е само привидно, защото въщност тук се движат между гробници. В античния некропол на Сердика са били погребвани първите християнски мъченици от края на II век. Комплексът е обхващал още четири църкви, както и над петдесет гробници – антични, късноантични и раннохристиянски.

Тук долу може да се види цялата история на храма „Св. София” – пластовете на 4 последователно строени и наслагвани една върху друга църкви.

Първият раннохристиянски храм е издигнат на това място вероятно през IV век, след Егикта на толерантността (311 г.) и Медиоланския егикт (313 г.). Прави впечатление близостта му с античната сердикайска арена, построена през II век, където са загинали християнски мъченици – навсякърно основното ѝ предназначение е било да бъде църква с гробище или мартериум, т.е. параклис на гроба на мъченици, който се е разраствал с течение на времето, за да се превърне в тази великолепна сграда, по чудо запазила се до наши дни. Онова, кое то ние ще видим в подземието, е построено в края на VI век, но както казва проф. Николай Овчаров: „Отдолу има още 250 години история“. В един и същи вид се разпознават няколко строителни етапа.

Всички гробници в подземието на базиликата „Св. София“ са анонимни, с изключение на една: тази на Хонорий, „роб на Христос“, вероятно духовник. Тя е открита преди десетина години по време на изкопни работи за „Топлофикация“ и се намира в непосредствена близост до музея. Идеята е още тази есен то ѝ да бъде свързан с гробницата на Хонорий.

Според специалистите построяването на църквите е инспирирано от император Константин I Велики, който е имал тук своя резиденция, също недалеч от тук. „Сердика е моят Рим“ – незнайно при какви обстоятелства и по какъв повод е изрекъл тези думи Великият император, но едно е сигурно – те не са произнесени случайно и са отекнали достатъчно дълго, за да се запазят в паметта на поколенията. И ако „Новият Рим“ – Византион, наречен след смъртта му на негово име – Константинопол, съперничи на Рим по величие и блъсък, гигантски мощен, за да бъде непревземаем и от изток, и от запад, то „неговият Рим“ – Сердика, звучи някак по-интимно, по-уютно, по-близко до естествското кътче в душата на императора. Счита се,

че благочестивата Елена, мајката на Константин Велики, е родена тук. Императорът отсяда в своята сердикийска резиденция многократно, в продължение на месеци, и оттук издава укази, запазени в *Corpus Iuris Civilis*, а „Константиновият квартал“ заема централно място в самото сърце на града.

Наскоро представената пред широката общественост 3D възстановка на Улпия Сердика, плод на гвугодишния труд на екип от български учени с ръководител Атанас Димитров, ни помага да си представим машаба и красотата на Улпия Сердика, наречен така още по времето на император Траян – с Декуманус Максимус – централната улица в посока изток-запад на гръденя Сердика и строените камо

Войници от гвете ѝ страни колони, Булевтериона – Градския съвет, с амфитеатрално разположените седалища, гвореца на Константин Велики, балнеума и топлите минерални извори, които лекуват най-вече прозните рани на пристигащите по Диагоналния път хора от различни краища на Европа, храма на Сарапис... През късната античност Сердика е център на важни събития и позната като много красив град, будещ възхищение.

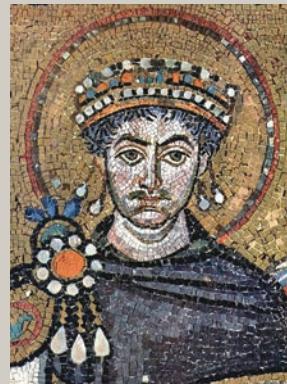
Твърде динамични са събитията в историята на Сердика и тя непрекъснато се променя. Във времето на християнизацията на града са построени гве големи базилики до източната порта. Знае се, че през IV век са изградени гва големи християнски храма – единият бе открит при разкопките на метрото, другият липсва.

Базиликата от IV век с под от римски мозайки, наститени с флорални мотиви, които символизират райската градина, великолепно запазени до днес, става седалище на Сердикаийския събор от 343 г. Той е свикан от императорите Констанс и Констанций II – синове на Константин I Велики, като продължение на Никуйския събор, и макар да има за цел осигуряването на църковен мир в Римската империя след разкола, предизвикан

Св. Константин Велики

Св. Юстиниан Велики

Св. Атанасий

от арианите, съборът се разцепва на гва конкуриращи се и осъждящи се взаимно събора. На него присъстват 318 епископи от цялата Римска империя, сред които епископът на Сердика Протоген Сердикаийски, св. Осий от Кордоба и св. Атанасий, чието име се свързва с борбата против арианската ерес в Александрийска-

та църква. По време на Сердикайския събор той е оправдан и възстановен за Александрийски епископ, решение оспорвано от присъстващите 80 ариански духовници от източните провинции на империята, които се оттеглят на свой събор. Заседанията се водят именно в базиликата „Св. София“, както и в ротондата „Св. Георги“ и в близката до нея гражданска сграда. Макар съборът в Сердика да е поместен, той има огромно значение за православния свят и за утвърждаване символа на Вярата и православното учение за Светата Троица, примиети на събора в Никея.

В средата на VI век през Сердика преминават конете на готите и хуните и оставят много руини след себе си. Полуразрушената църква „Св. София“ е издигната отново от другия велики император, свързал името си със Сердика – Юстиниан Велики, който я посвещава на Божията премъдрост. Омнога до днес тя носи името „Св. София“.

През 809 г. хан Крум присъединява Сердика към пределите на българската държава. От този период градът е познат с името Средец, навсякъде славянската транскрипция на Сердика, като същевременно означава и „среда”, поради централното разположение на града в Софийското поле. След покръстването през Втората половина на IX в. и през цялата средновековна епоха „Св. София” е градска съборна църква, където се извършват погребения поради близкото ѝ местоположение до градския некропол.

Именно тук се премества седалището на българския патриарх след превземането на Преслав и Дърствър от Византийския император Йоан Цимисхий през 971 г. и храмът се превръща в патриаршеска катедрала. Следват тежки години на Византийско Владичество, Средец е превзет от сърби и маджари в края на XII в., опустошаван и съграждан отново след триумфалните кръстоносни походи, преминали оттук, а след възстановяването на Българското царство през 1193 г. при цар Иван Асен I, епископът на Средец е възстановен в сан митрополит.

По времето на Второто българско царство (XII-XIV в.) „Св. София” придобива статута на катедрална митрополитска църква. Българският севастократор Калоян превръща оцелелите останки от Константиния

комплекс в гробец през XIII в., в Сердика е и неговата градска резиденция (извънградската се намира в близост до Боянската църква). В музея под „Св. София” са показани няколко артефакта от това време – три пръстена от Второто българско царство, мощехранителница на християнски мъченик, лакримиарий – древен съд, в който са събираны сълзите на оплакващите покойния, поставян в гроба му. Изящните мозайки с пауни и кръстове, които са украсявали вътрешността на светата обител, можем да видим чрез техни снимки – оригиналите подлежат на реставрация, след което отново ще бъдат върнати на местата им.

През XIII в. се изгражда т. нар. Софийска (Мала) Света гора – комплекс от 40 манастира около София, както и крепостите Урвич, Бояна и Бистрица. Тяхното възстановяване в комплекс предстои, за да очертае бъдещето на културния туризъм в София.

През следващото столетие градът все по-често е наричан София, взел името на своя прочут централен храм, разположен на възвишение извън източната порта. Срещаме името му в приписката към Средечкото евангелие (1329 г.), във Витошката грамота на цар Иван Шишман, както и в документите и писмените материали по време на османското владичество. Името Средец и „средечани” продължава

да битува гори след Освобождението, докато под влияние на руската администрация новата българска столица окончателно приема името София. А нейната съименница и кръстница – базиликата „Света София“ е превърната в джамия от помурчения хърватин Суявуш паша през XVI в. – Вероятно това е причината за нейното съхранение до наши дни. За кратко само „Св. София“ става отново действащ християнски храм през 1443 г., след като кръстоносците под предводителството на Владислав III Ягело (Варненчик) и Янош Хуняяди освобождават София и поставят за управител местния митрополит. По време на османското владичество София е столица на бейлербейство Румелия – европейската част на Османската империя.

Два тежки земетръса претърпява базиликата през XIX в. (1818 и 1858 г.), които събарят част от сградата. Срутилото се минаре по време на второто земетресение убива няколко мюсюлмани, гори пускат мълва, че турците са разгневили „гяурския Господ”, поради което постройката запустява. На 4 януари 1878 г. руските войски на ген. Гурко победоносно влизат в града, населението на София ги посреща с благодарствен мо-

лебен пред сградата на „Св. София”. Камбаната, поставена на Вековно дърво пред входа на църквата, бие тържествено – днес тя се намира на същото място, в знак на почит и уважение към паметния ден и руските освободители. През следващите години сградата служи за склад, съхраняваш газта за палене на уличните лампи, а върху покрива софиянци поставят вишка за противопожарни наблюдения.

На 3 март 1882 г., четири години след подписването на Санстефанския мирен договор, съвсем близо до „Св. София“ тържествено е положен първият камък на петкорабна базилика в неовизантийски стил, превърната се впоследствие в патриаршеска катедрала на българския патриарх и първа по големина действаща катедрала на Балканския полуостров – храмът „Св. Александър Невски“. Поради недостиг на строителни материали, има предложение да съборят „Св. София“ и да използват тухлите за строежа на новата катедрала. В цяла Европа тогава има такава практика – да се събарят старите църкви и да строят нови на място, още по-големи. След 1830 г. и българите възприемат тази практика – доста църкви, оцелели от Иван Шишманово време, гори по-стари, са

унищожени, за да се издигнат новите възрожденски църкви.

Все пак „Св. София“ оцелява и в началото на XX в. Чехът Вацлав Добруски първи започва разкопки в подземията ѝ. След реконструкцията ѝ, през 1930 г. тя отново става действащ храм. На 21 септември тогавашният Софийски митрополит Стефан освещава църквата в присъствието на цар Борис III и царското семейство, столичния кмет Владимир Вазов, многобройното столично духовенство и хиляди столичани. След това започва системно проучване и реставрация на археологическите паметници в цяла София под ръководството на проф. Богдан Филов и арх. Александър Рашенов. В продължение на 90 години много учени се включват в събирането на историческа информация, в

ЕАИКТ

за толерантността

тналото, което разпореждаме все
блато и полза, по-рано ние иска
де изправено според древните зако
ред на римляните, затова се погрижи
ияните, които са изоставили вярата
се върнат към благоразумието. Но
кв приумица ги е обладало та
умие, че да не следват установле
ито навсярно по-рано са утвържа

Едиктът на толерантността е първият официален акт, с който започва признаването на християнството в Римската империя. Той е съставен от император Галерий през април 311 г. В Сердика. Тук в минералните бани на града императорът търси избавление от своето тежко заболяване. Възможно е за подготовката на този акт да е повлиял и август Лициний, който през това време също е в Сердика. Едиктът е оповестен официално на 30 април 311 г. в столицата Никомидия от името на четиримата августи – Галерий, Максимин Даїа, Лициний и Константин. Той предвиждал изпращането на отделно писмо с инструкции до съдебните власти, което да регламентира реабилитирането на християните и връщане на изземото имущество.

Смъртта на Галерий осуетява написването на това писмо, но гори и без него християните възстановяват достойнството си като лоялни граждани на Римската империя и могат свободно да изповядват своята вяра. След 9век години Миланският едикт на император Константин Велики (313 г.) окончателно легализира християнството.

Нашият превод следва основно текста на едикта у Лакманций, като държи сметка и за Версията на Евсевий Кесарийски в по-ранните редакции, както и за нейния латински превод от Руфин.

разчитането на старите кагастри, а археологическите разкопки и случайни изкопи предизвикват възторжено удивление – само на десетина метра под нас, на територията на цяла София се намират удивителни свидетелства за изключително богатия живот и много лица на Улпия Сердика – Главният град.

През 2007 г. се спира разрушаването на хотел „Рила“ – под него се намира резиденцията на Константин I Велики. На следващата година няколко пъти се променя плана за разширението на Софийското метро, спира се строежът на 4-етажен паркинг под земята – това би унищожило археологическите артефакти. Десетки български археолози, ис-

торици и архитекти посвещават десетилетия от живота си на изследвания, които ще доведат до промяна на облика на днешна София, за да може миналото и бъдещето да заживеят в едно.

Откриването на музея под базиликата „Св. София“ е само началото на тази промяна. Модерният музей разполага с 3D инсталации, мултимедийни презентации, табла и кратки филми, разкриващи осемнайсет века богата история на българската столица. Днес трикорабната базилика „Св. София“ е изцяло обновена и е един от най-значимите архитектурни паметници, запазени от късната античност и ранното християнство не само в България, но и в цяла Европа.

Майка Мария (Скобцова): Горещото сърце

Елена Делоне

На 31 март 1945 г. в навечерието на Пасха във фашистки концлагер загива монахиня Мария (Скобцова). На 1 май 2004 г. Константинополската православна църква причислява към лика на светите руската монахиня Мария (Скобцова).

„На Страшния Съд няма да ме питат успешно ли съм се занимавала с аскетически упражнения, колко земни и поясни поклона съм направила, а ще ме попитат: нахранила ли съм гладния, облякла ли съм голия, посетила ли съм болния и затворения в тъмница“.

Майка Мария

ПЪРВИ ПРИЯТЕЛИ

Елисавета Пиленко (моминското име на майка Мария (Скобцова) – е родена на 8 (20) декември 1891 г. в Рига. Детските си години прекарва в Анапа, където семейството се преселва след смъртта на дядото. През 1906 г. след внезапната смърт на бащата се преместват в Петербург, където имали много роднини и приятели.

С една такава дружба Лиза се гордеела дълги години. Тя била на пет години, когато Константин Петрович

Победоносцев – обер-прокурор на Светия Синод – за пръв път я видял при баба ѝ, която живеела срещу неговата квартира и с която ги свързвало старо приятелство. Победоносцев много обичал децата и ги разбирал толкова, както малко възрастни умеят. Още когато била в Анапа, Лиза получавала писма от своя по-голям приятел. Когато била малка, писмата били по-прости, и с времето преписката ставала все по-серииозна и нравоучителна. В едно от писмата К. П. Победоносцев пише: „Приятелю мой, чувам, че се учиш добре, но все пак това не е най-важното.

В Париж се състоя кръгла маса, посветена на паметта на майка Мария (Скобцова)

На 2 юни, неделя, в енорията на преп. Серафим Саровски в Париж след Литургията и трапезата се състоя кръгла маса на тема: „Майка Мария (Скобцова), православна монахиня от Съпромтищата”, съобщава френският православен сайт Orthodoxye.com.

Историкът Ги Крибописко, сътрудник на националния музей на Съпромтищата, бе поканен да се изкаже на срещата. За подвига на майка Мария разказаха и други участници в кръглата маса, сред които бе и Лоранс Варо.

Храмът на преп. Серафим Саровски в Париж е основан от руски емигранти през 1932 г. Понастоящем се отнася към юрисдикцията на Архиепископията на руските енории в Западна Европа (Константинополската Патриаршия).

Най-важното е да запазиш душата си възвишена и чиста, способна да разбира всичко прекрасно”. „Спомням си – разказва майка Мария, – че в моменти на различни дълъги неприятности и огорчения сядах да пиша на Константин Петрович и моите писма до него най-искрено разкриаха моята дълъга философия... Спомням си как възрастните се удивляваха: за какво е необходима на Победоносцев тази преписка с едно малко момиче? А аз имах точен отговор:

защото сме приятели”. Тази дружба продължила седем години. Но настъпили трудни времена за Русия, започнала Японската война, последвали събитията от 1905 г., студентските вълнения. „В душата ми се водеше голяма борба. От едната страна беше баща ми, защитаваш цялата ми революционно настроена младеж, на която и аз симпатизирах, а от другата – скъпите на сърцето ми писма на Победоносцев”. И Лиза взела решение: да изясни всичко пред

самия Победоносцев. Не без вълнение отишla при него и му задала единственствен въпрос: „Къде е истината?” Той, старият приятел, разбрал какви съмнения я измъчват и какво става в душата ѝ.

„Лизинка, мили мой приятелю! Истината е в любовта, разбира се. Но много хора мислят, че истината е в любовта към далечния. Любовта към далечния не е любов. Ако всеки обичаше своя близък, своя истински близък, намиращ се непосредствено до него, то любовта към далечния не би била необходима. Така и в делата: далечните и големи дела не са никакви дела. Истинските дела са близките, малките, незабележимите. Подвигът винаги е незабележим. Подвигът не е в позата, а в саможертуваната, в скромността...” – такъв бил отговорът на Победоносцев. Но в този момент той не удовлетворил нейната търсеща душа, и това бил краят на тяхната дългогодишна дружба. Въпреки това семето попаднало на добра земя и дало плод, който поникнал и израснал.

В Петербург, както и в много от големите градове на Русия, по онова време се зародило движение, което по-късно било наречено Руско религиозно и интелектуално възраждане. Младата, прогресивно мислеща интелектуалка явно се стремяла към

абсолюта. В търсene на себе си тя започва да пише стихове и често посещава модните тогава салони. На петнадесет години Лиза се запознава с поета-символист Александър Блок, който ѝ посвещава стихотворение „Когато стоите на моя път...”. На осемнадесет години тя се омъжва за Димитрий Кузмин-Караваев, млад юрист, който я въвежда в литературните кръгове. Но скоро Лиза започва да разбира суетността на дискусии, които се водят на тези срещи.

В началото на 1913 г. Елизавета и Димитрий се разделят. Бохемските литературни събрания отстъпват на втори план, младата жена продължава своя път в търсene на Вярата. По благословение на управляващия Петербургски митрополит тя е първата жена, която посещава богословските курсове към Духовната академия, в края на които успешно полага изпити.

ГРАДОНАЧАЛНИЧКА

Когато избухва революцията, Лиза се присъединява към партията на социал-революционерите. Идеалистичните възгледи на есерите, опитващи се да съединят западната демокрация с руското народничество, в този момент били най-близо до нейните настроения. През 1918 г., в разгара на гражданска-та война, Лиза живее с майка си и с дъщеря си Гаяна Кузмина-Караваева в Анапа. Както винаги тя е в центъра на политическите събития. В града възникват безредици с властта, а житейските проблеми остават. Ето защо, когато започват изборите за градска Дума, Лиза взема активно участие в тях и е избрана за член на Кметския съвет – отговаряща за образованието и медицината. Скоро обстоятелствата се стичат така, че тя става градоначалник. Сега ѝ се налага да търси изход от най-невероятни ситуации, възникващи във връзка с трудностите на гражданска-та война и постоянните смени на властта. Така при червените тя защитава порядъка в града, безстрашно противостои на матросите-червеноармейци, спасявайки културните ценности на града. А когато градът бил завладян от белогвардейците, тя е арестувана по обвинение в сътрудничество с местните съвети. Делото било предадено на Военния

трибунал. За щастие всичко приключи с две седмици домашен арест. Върху благополучния изход от съдебното дело до голяма степен повлиял Даниил Ермолаевич Скобцов, виден деец на кубанското казашко движение. Скоро след съда Елисавета Юриевна става негова съпруга.

ЕМИГРАЦИЯ

Червените активно завладявали южните територии на Русия, Бялото движение било към своя край, били направени още няколко опита да се задържи Югът. Д. Е. Скобцов, който продължил активно да се занимава с политика, като член на кубанското правителство, настоявал семейството да се евакуира. Елисавета, която чакала дете, майка ѝ С. Б. Пиленко и дъщеря ѝ Гаяна отплували от Новоросийск към Грузия. Пътуването преминало при най-тежки условия. За щастие, синът Юра благополучно се родил в Тифлис.

След известно време, продължавайки трудния път на бягството, семейството стига до Константинопол, където отново се събират с Д. Е. Скобцов, а след това в Сърбия, където през 1922 г. се ражда дъщеря им Анастасия. Децата били кръстени в един и същи ден. Следвайки вълната

от руски бежанци, в 1923 г. те стигат до Париж, който бил станал столица на руската емиграция.

Във Франция Скобцови познават горчивата участ на изгнаници, крайната нужда, несигурността на своето положение. Даниил Ермолаевич станва шофьор на такси. Елисавета Юриевна не се гнуси от никаква работа, намерена по обява в „Последни новини“: „Чистя, мия, изтребвам хлебарки и други паразити, ходя по квартирите на емигранти и унищожавам цели поколения дървеници, което е истински подвиг“ – разказвала тя.

Тогава младата жена се сближава с Руското студентско християнско движение, участва в младежките събрания, където много и ярко разказва за неотдавна преживените в Русия грандиозни събития, и благодарение на своето чувство за хумор и общителност бързо получава всеобщо признание.

През 1926 г. тя посещава богословските курсове в Сергиевското подворие в Париж, където отблизо се запознава с известни богослови на своето време. Много неща я свързват с Н. А. Бердяев, Г. П. Федотов, К. В. Мочулски и И. И. Фондамински. Към това време се отнася духовното ѝ сближаване с о. Сергей Булгаков, на когото скоро става духовна дъщеря.

От 1930 г. е пътуващ секретар на Руското студентско християнско движение. Възложена ѝ е работа по оказването на духовна и социална помощ на руските емигранти (каквите са самата тя и нейното семейство), разпръснати из цяла Франция. По време на своите пътувания из Франция тя вижда руснаци, страдащи от хронични заболявания, туберкулозни, пияници, отклонили се от правия път. Все по-ясно разбира, че нейното призвание не е в четенето на дълбокомислени доклади, а в това

да изслушва, да утешава, да оказва помощ на конкретни хора. В това се състояло нейното яконоско служение. След изказванията ѝ хората бързат да поговорят с нея насаме. Случвало се така, че пред стаята, в която водела разговори, се събирали хора като пред изповед. Но главното, към което се стремяла, е да отговаря всичките си дарования на Бога и на хората.

Така смига до решението да се посвети на Бога в монашество. Изборът ѝ среща множество препятствия. За много православни миналото на Елисавета Юриевна, нейните политически убеждения и особено гвата ѝ неуспешни брака, са несъвместими с встъпването в монашеския живот. Други, като Н. А. Бердяев, се опасявали, че монашеското облечение ще бъде по-скоро пречка за осъществяването на собственото ѝ призвание. Но митрополит Евлогий (Георгиевски), глава на православните енории в Западна Европа, приема благосклонно желанието на Елисавета. Той налага и канонично разрешение: номоканонът, признавайки и прилагайки 22-ро и 17-то правило на император Юстиниан, допуска развода, ако един от съпрузите силно желае да приеме монашество. Чинът на постриженето бил извършен на 16 март 1932 г. в Сергиевското подворие в Париж. Митрополит Евлогий я напътствал със следните думи: „Наричам те в чест

на Мария Египетска: както тя отишla в пустинята при дивите зверове, така и теб изпрашам в света при хората, често зли и груби, в пустинята на човешките сърца”.

МОНАШЕСТВО В СВЕТА

Лятото след постриженето майка Мария прекарва в обхождане на православните женски манастири в независимата по онова време Прибалтика. Тя се връща от едно пътешествие, убедена в несъответствието на традиционните форми на монашество със съвременната историческа ситуация. Те ѝ изглеждат остарели,

нещо повече: заразени с духа на „буржоазността”, който е пълен антипод на истинското монашеско призвание.

Думите на евангелската притча за Страшния Съд мајка Мария разбира в най-прекия им смисъл: „Пуснете зад Вашите стени безпризорните малолетни крадци, разчупете Вашия прекрасен устасъ с вихрите на Външния живот, унижете се, изпразнете се, умалете се – и колкото и да се умалявате и изпразвате – нима това може да се сравни с умаляването и самоунижаването на Христа? Приемете обета за нестяжание в цялата му опустошителна суворост, изгорете всеки улом, гори и манастирския, изгорете сърцето си така, че то да се откаже от улома, и тогава кажете: „Готово е сърцето ми, готово е”.

ДОМ, ОТВОРЕН ЗА ВСИЧКИ

Началото на 30-те години донася дълбока икономическа криза на Франция. По своите размери безработицата сред руските емигранти се оказва истинско бедствие. Мајка Мария решава да отвори дом, където да бъде прием като брат и сестра всеки, който и га е той, стига все още да има място. Тя нямала пари за това начинание, но безпределната ѝ Вяра в Божията помощ я окрилявала. Благодарение на подкрепата на приятели-

англикани наема къща на Вил де Сакс в Париж. Но много бързо в нея става твърде тясно и тя се премества в голяма полуразрушена къща на улица Лурмел в XV окръг на Париж.

Широко усмихната енергична монахиня, малко небрежно облечена в пограсник със следи от боя, готова да се притече на помощ на всеки, който я повика, тя бързо става известна. Сред обитателите на Лурмер има деве-три монахини, готови, умеещи да правят всичко, няколко семейства, нямащи средства за съществуване, душевноболни, които мајка Мария е спасила от психиатричните лечебници. Тук намират приют и утешение безработни, закононарушители,

Със сестра Евдокия

бездомни, млади жени с леко поведение, наркомани.

Заедно с майка Мария, споделяйки всички тежкести на всекидневните грижи, се труят и членовете на нейното семейство: майка ѝ – София Борисовна, синът ѝ Юрий и дъщеря ѝ Гаяна; те ѝ помагат и в трапезарията, и в църквата, която била преустроена от стар гараж. Църквата била украсена с икони, изрисувани и избродирани от самата майка Мария, тя отлично владеела изкуството на древната лицева бродерия. В църквата на Лурмел боголуженията и требите се извършвали от назначения енорийски свещеник: в това служение се

регували отците Евфимий (Венгт), Лев Жиле, Киприан (Керн) и Димитрий (Клепинин).

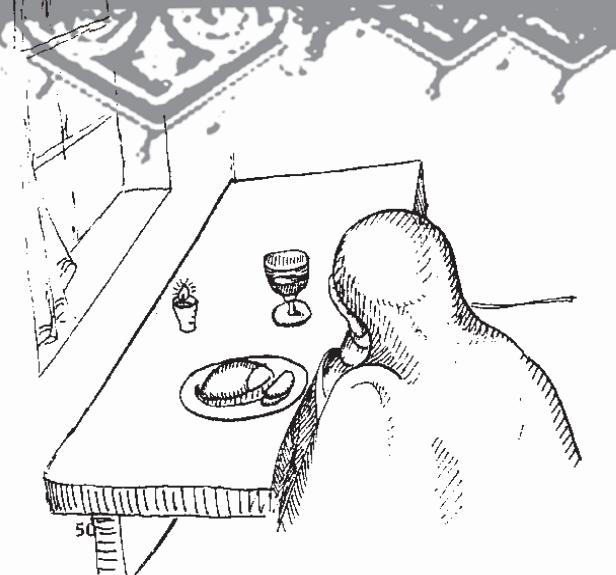
Майка Мария с голяма любов изрисувала стените на параклиса, но не участвала редовно в службите поради многото неотложни дела. Тя сама закупувала продукти, за кое-то много рано ходела пеша с голяма торба на гръб и неизменната количка през целия Париж до централния пазар. Продавачите, които познавали тази странна монахиня, ѝ давали на по-ниски цени, а често и бесплатно, оставящите от някои непродадени и бързо развалящи се продукти. Случвало се цяла нощ да прекара около централния пазар, преминавайки от едно кафене в друго, където, облакътили се на тезгяха, времели скитници. Тя бързо разпознавала руснаците, говорела с тях, канела ги „на Лурмел“, за да се опита да разреши техните трудности.

Въпреки всичките си грижи, майка Мария намира време да пише статии на интересуващите я теми, отново започва да съчинява стихове, и, по примера на героите на Достоевски, с удоволствие обсъжда богословски и философски проблеми, често до късна нощ. Религиозно-философската академия, основана от Н. А. Бердяев, се

събира в трапезарията в нейния дом на Лурмел, и майка Мария изнася до клади и взема най-живо участие в дискусииите.

Близкият приятел на майка Мария К. В. Мочулски си спомня: „Майка умееше да прави всичко: да сърводелства, да боядисва, да шие, да бродира, да плете, да рисува, да изписва икони, да мие пособие, да пише на машина, да приготвя обяд, да прави дюшети, да готви кравите, да плеви градината. Тя обича физическия труд и презира мързеливците. Още нещо: майка Мария не признава законите на природата, не чувствува стуж, дни наред може да не яде и да не спи, побеждава болестта и умората, обича опасността, не знае страх и не напуска всяко удобство и комфорт – материален и духовен”.

През 1935 г. с активната подкрепа на приятели единомышленци, тя основава обединението „Православно дело”. Почетен председател на обединението става митрополит Евлогий. „Православно дело” развива широка социална дейност: създава две общежития за бедни, дом за възстановяване на туберкулозно болни в Нуази-ле-Гран; открива европейско училище, курсове за църковни певци, както и мисионерски и лекторски курсове на улица Лурмел, издава едноименно списание.

СЪПРОТИВАТА

През 1939 г. в Европа избухва Втората световна война, след поражението през 1940 г. последва немската окупация. Тежките времена и настъпилият глад не заварват майка Мария неподгответена. С практически умения, придобити чрез миналия опит, тя не само осигурява хранителни запаси, но и установява контакт с кметството на XV окръг, което взема под свое покровителство дома на улица Лурмел, обявявайки го за кметска трапезария, издава на майка Мария купони и дава прогукти за тях.

Скоро след това започват гоненията срещу евреите. Майка Мария нико за миг не се съмнява в това как трябва да действа. Тя отдавна предчувствува опасността от хитлеристката идеология. Сега споделя с Мочулски: „Няма еврейски въпрос, има християнски въпрос. Нима вие не разбираме, че се води борба против християнството?... Сега е дошло времето за изповедничество”.

Домът на Лурмел бързо става известен като убежище. Там укриват онези, които са заплашвани от опасност, получават фалшиви документи за тях, превеждат ги в „свободната зона“. Майка Мария е тясно свързана със Съпротивата. Приятелите на „Православно дело“ съставят списък на затворените руснаци и евреи и организират препращането на писма и колети. Отец Димитрий издава кръщелни свидетелства на желаещите. В същото време ужасите на немската окупация продължават: през нощта на 4 срещу 5 юли 1942 г. са арестувани 13 хиляди евреи и за докарани на зимния колодрум, на гве крачки от Лурмел. Майка Мария прониква при тях и прекарва там три дни, утешавайки своя приятелка еврейка и помагайки на доброволците от Червения кръст да оказват помощ на болните. В тези невероятни условия тя безстрашно спасява три деца, скривайки ги в голяма кофа за смет.

На 8 февруари 1943 г. Гестапо извършва нападение над Лурмел и арестува Юра Скобцов (син на майка Мария, който, макар и само 20-годишен, активно участва в Съпротивата), отец Димитрий Клепинин и още няколко души. На майка Мария, която по това време не била в Париж, ѝ казват, че синът ѝ ще бъде освободен, ако

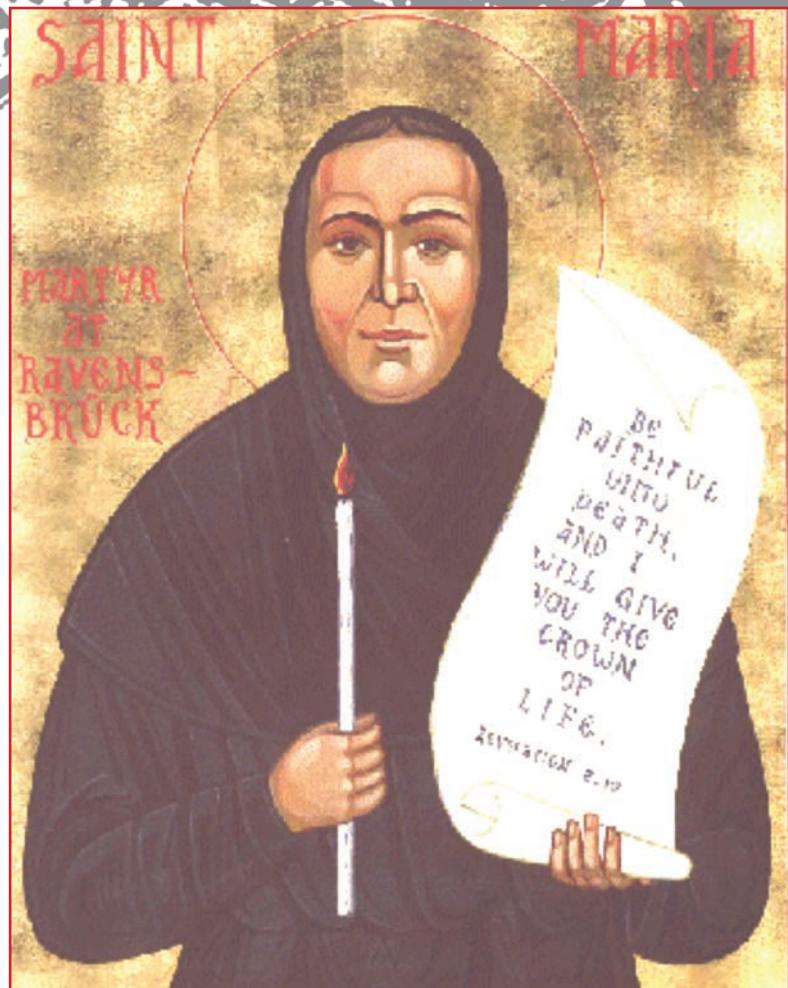
самата тя се яви в Гестапо. Когато отива там, Веднага я арестуват без да освободят никого. По разкази на С. Б. Пиленко гестаповецът Хофман ѝ изкрешял: „Вие лошо сте възпитали дъщеря си, тя помага само на евреите!“, на което София Борисовна отговорила: „Това не е истина, моята дъщеря е истинска християнка, и за нея няма „нито елин, ни ѹдеин“, а има човек. Тя е помагала и на туберкулоните, и на душевноболните, и на всички нещастни. Ако и Вас заплашваше бега, тя би помогнала и на Вас“. Майка Мария се усмихнала и казала: „Със сигурност би помогнала“.

След дълги разпити цялата група е откарана на форма Романвил, след това в етапния лагер Компиен, където майка Мария успява за последен път да види своя син. Запазили са се спомени на нейната съзатворничка И. Н. Уебстър, случайна свидетелка на тази среща: „На сумрината, в пет часа, излязох от своята конюшня и, минавайки през коридора, чуихо прозорци гледаха на изток, изведнъж застинах на мястото си в неизказано възхищение от това, което видях. От изток светеше някаква златиста светлина и падаше върху прозореца, на който бе застанала майка Мария. Цялата в черно, монашеско облъчение, лицето ѝ сияеше и изражението

му бе трудно да се опише – не всички хора гори и веднъж в живота си се преобразяват така. Навън под прозореца стоеше йоноша – слаб, висок, със златни коси и прекрасно, чисто, прозрачно лице. На фона на изгряващото слънце и майката, и синът бяха украсени със златни лъчи... Нито майката, нито синът знаеха, че това е последната им среща в този свят". От Комплиен изпращат мъжете в Бухенвалд, а майка Мария в женския лагер Раенсбрюк.

На 8 февруари 1944 г. в концлагера Дора умира отец Димитрий. Какво станало с Юрий Скобцов не е известно, той по всяка вероятност е загинал в газовите камери.

За поведението на майка Мария в лагера са запазени множество свидетелства на съзатворнички, най-яркото от които принадлежи на племенницата на Шарл де Гол, Женевиев де Гол-Антониоз: „На своя дъщерек тя устройваше истински кръжоци, на които разказваше за руската революция, за комунизма, за своя политиче-

ски и социален опит и понякога, още по-задълбочено – за своя религиозен опит. Майка Мария четеше откъси от Евангелията и Посланията по „Настолна книга на християнина”, която беше оцеляла у една от затворничките по време на обиска. Тя тълкуваше прочетеното с няколко думи. Ние се молехме край нея и понякога пеехме с тих глас. Майка Мария често посвещаваше блока на руските девойки „Войници”, които я приемаха с любов. Тя с Възхищение ни разказваше за тяхното мъжество. Може би в тези млади лица тя видяше лицето на своята дъщеря Гаяна, която се беше омъжила за съветски студент и починала в Русия”.

Надарена с изключителна жизнена устойчивост и непоколебима Вяра, майка Мария притежава много качества, които ѝ помагат да преживее гори и в ужасните лагерни условия. „Всички в блока я познаваха добре – спомня си една от нейните приятелки Жаклин Пеири, – тя добре се разбираше и с младите, и с възрастните, и с хората с различни политически възгледи, и с тези със съвсем различна Вяра. Разказваше ни за своя обществен опит във Франция. Ние я питахме за историята на Русия, за нейното бъдеще... За нас тези дискусии бяха изход от нашия ад. Тя ни помагаха да възстановим изгубените душевни сили, отново запалвала в нас пламъка на мисълта, които ѝ дава тлееше под тежкия гнет на ужаса”.

Настъпила пролетта на 1945 г. Последните месеци преди освобождението били много мъчителни. Майка Мария моли една от съзатворничките, Е. А. Новикова, да запомни и препаде нейното последно послание на митрополит Евлогий и отец Сергей Булгаков: „Моето състояние тук и сега – това е моята пълна покорност пред страданието и пред това, кое то трябва да бъде с мен, и ако умра, в това виждам благословение свише”.

Тя, която толкова пъти утешавала

другите, сега замъква. Трудно е да се каже нещо определено за кончината на майка Мария. Разделена със своите другари и преместена в Югенслагера, тя става жертва на последния „отбор”. На 30 март, Велики Петък, майка Мария е определена от коменданта Шварцгубер „наляво” – в групата на онези, които вече не можели да се придвижват. Според други свидетелства тя сама влязла в групата на определените за смърт и с това доброволно приема мъченичество.

Майка Мария загива на 31 март 1945 г. Предчувствуващи това, тя още през 1938 г. пише:

... Огонь показался у ног
и громче напев погребальный.
И мгла не мертвла, не пуста,
И вней начертанье креста -
Конец мой! Конец огнепальны!

* Под нозете ми се появява огън/ И погребалният напев се усилага./ Мъглата вече не е мъртва и празна,/ Виждам в няя очертанията на кръст – / моят край! Моят огнен край! – превод Андрей Романов.

Митрополит Антониј Сурожки в своето Слово за майка Мария казва: „Майка Мария, подобно на древния многострадален Иов, не се подгала на съблазната да припише „безумие” на Бога. Тя прекиляла в разкъсващи душата и тялото противоречия на състрадание и отговорно носене на своето християнско име: в любов заради Любовта, в умирание заради Живота, в отдаване на своя живот заради правдата на Царството Божие. Нейният образ ще става все по-светъл, нейната духовна значимост ще става толкова по-голяма, колкото по-добре разбираме последния смисъл на въплътената и разпната Любов”.

Авторът изказва дълбока признателност на Елена Аржаковска-Клепинина и на Татяна Викторова, безкористно предоставили материали, без които написването на тази статия не би било възможно.

Превод: Татяна Филева

ЕСТЕТИЧЕСКИ ТИП БЛАГОЧЕСТИЕ

Маўка Мария

Трудно е да се проследи генезисът на естетическия тип благочестие. Можем да предположим, че този тип е имал представители във всички епохи, замирайки отчасти само тогава, когато животът поставял пред Църквата задачи, свързани с голямо духовно напрежение – когато Църквата е бивала обхваната от борби, подложена на гонения, трябвало е да отстоява самата същност на християнството. Нали според дrevната легенда самото зараждане на християнството в Киевска Русия се определяло в известен смисъл от акт на естетическо благочестие. Свети Владимир сравнявал религиите не по същността на

тяхното вътрешно съдържание, а по силата на влияние на външните им форми. И той изbral Православието заради красотата на песнопенията и благолепието на църковните служби; заради естетическото разтърсване, което самият той преживял. И авторите от Московска Русия посвещават предълги и преумилителни описание на красотата на Православието. Даже XIX век, който не се грижи особено за естетизма, ни е дал такава фигура на естетико-православен човек като Константин Леонтиев, при когото красотата определя мярата на истината и който се оттласква от съвременния му безрелигиозно-буржоазен свят, защото е уродлив, и

се привлича от Православието, защото в него е красотата. Естествено, че в XX век, при съвпадането на два фактора – яркото и талантливо избухване на естетизма на културните върхове на руския живот и влизането на огромно количество хора от тези върхове в Църквата – естетическият тип благочестие става почти преобладаващ и определя толкова много неща.

На първо място, разбира се, той определя много ценности. Естетизмът винаги е свързан с културни стариини, с някакъв археологизъм. Естествено е, че именно в периода на неговия разцвет за първи път е направена оценка на древното руско изкуство, започват да се издират, реставрират и изучават старите руски икони, създават се музеи на иконописца, определят се иконописни школи, получават признание Рубльов и други иконографи. Започва възстановяването на древните песнопения. Киевските и Валаамските

разпеви наблизат в ежедневното богослужение. Църковната литература става по-известна благодарение на огромното количество художествени издания по история на изкуството. Тези положителни достижения са несъмнени.

Но заедно с този естетически подход към вярата започва да се формира и определен нравствен облик, чиито черти са лесно доловими. Красотата и нейното разбиране са призвание на малцина – с това се обяснява неизбежният културен аристократизъм на всеки естетизъм. Защитавайки естетически ценности, човекът дели целия свят на приятели, които разбират тези ценности, и врагове-профани. Мислейки, че основното в църковния живот е неговата красота, човекът дели цялото човечество на две: малко стаго, в особен, естетически смисъл, и тълпа недостойни, които са зад стените на църковната ограда. В представите на такъв човек църковната тайна е достояние на избрани; не само грешниците и блудниците никога няма да седнат при нозете на Христос, но няма да седне и този, който е прекалено прост и неизтънчен, за да намира удовлетворение във високата естетика на църковните богослужения и т.н.

Имайки естетизма за единствен критерий на потребното и единствена

мяра за нещата, човек се чувства като че ли част от някаква сложна композиция, която не трябва да развали или размества. Той приема нейния общ ритъм, но въвежда този ритъм и в своя вътрешен живот; подобно на законника, организира свой специфичен начин на живот, който счита за висша добродетел. Естетът винаги има влечението към архаичното, понякога даже към художествени наиви. От това произтича и изтънченото любуване на отделни места от богослужебния материал, отделни стихири, канонът на св. Андрей Критски и др. По-скоро се отчита художествената стойност, а когато тя липсва, хипнотично въздействие оказва дръжността, друг път – композиционната уместност, премереният ритъм в общия ход на богослужението. Естетическият критерий подменя духовния и постепенно изтласква всички останали. Хората в храма започват да се възприемат или като тълпа моловещи се, декоративно необходими за правилния ритъм на богослужението, или като госадни профани, които със своето неумение, неловкост, а от време на време и може би с някакви лични скърби и потребности нарушаат общия благолепен и установен стил. Човек примира в облатите тамян, наслаждава се на старинните разпеви, любува се на строгостта

и сържаността на Новгородската иконописна школа, заслушва се в леко предвзетата наивност на стихиите – и се чувства така, като че ли всичко е получил, чувства се изпъленен и се бои да не повреди богатството си. Той се бои от безвкусните демайли – човешката мъка, която внушава жалост, човешката слабост, която отблъсква; изобщо от малкия, неорганизиран и объркан свят на човешката душа.

Няма съмнение, че е трудно да търсиш любов в естетическия тип религиозен живот. Предполага се, че и ненавистта не намира място в него. Има само хладно и високомерно презрение към профаниите и екстматично любуване на красотата. Има сухота,

често граничеща с формализъм, има отбраняване на себе си и собственния свят, толкова хармоничен и подреден, от навлизане в него на всичко, което може да осъкърби и наруши тази хармония. И в този неизбежен струг на естетизма замръзват даже огнените души (Константин Леонтиев например беше по природа огнена душа); трябва да замръзне и околният свят... Те бленуват някакъв Вечен лед, Вечен полюс на красотата, Вечно северно сияние.

Най-невероятно и странно е, че естетическият тип се разпространява сред руските хора, чиито души като правило са лишени от хармоничност, форма и съразмерност. Тяхната огненост и крилатост, на моменти хаотичността им като че ли би трябвало да бъдат верен залог за това, че

естетизмът не е опасен за тях. Може би тук действа някакъв своеобразен закон за противоречията, който кара човекът да търси в мироъзърцанието допълнение към своите вътрешни свойства, а не тяхно изражение. Може би това е израз на невъзможността да съживителстваш със своята хаотичност, да я изтърпиш. И поради това се отива в другата крайност. И често, по-често, отколкото може да се очаква, се наблюдава своеобразно потушаване на огъня, почти духовно самоубийство, което превръща пламъка в лед, порива – в неподвижна поза, напрегнатото търсене – в ритъм на външни форми.

Разбира се, несъмнено е, че обхващайки по най-основния си признак група лица, принадлежащи към Висшите културни слоеве на руския народ, естетическият тип православно благочестие не може да разчита на количествено широко разпространение. Но тук въпросът не е в количеството, а именно в това културно качество на носителите на православния естетизъм. И независимо от малкия си брой, те са могли, могат и оказват много силно влияние върху църковния живот, върху целия негов стил. Какво е това влияние? Каква е силата на творческото напрежение в него? Тук също се налага да се спомене един изключително парадоксален факт: ве-

рните пазители на творчеството от всяка ви епохи, народи и хора, ценителите на чуждата гениалност или талант, всичките критици и познавачи на всички най-тънки детайли на художествените школи – самите естети никога и никъде не са били творческо начало в живота; и може би именно защото прекалено тънко и силно са ценели чуждото творчество. Това винаги е създавало у тях никаква психология на пазители на музеи, на колекционери, познавачи и регистратори, а не на творци. Творчеството, гори това, което създава най-изтънчените произведения, по същността си е нещо грубо. Стремейки се към достигане и утвърждаване, то винаги от нещо се отмълъква, нещо отрича, нещо разрушава. То разчиства място за новото и толкова силно жадува това сътворявано ново, че в сравнение с него счита за нищо всичко вече сътворено, всичко старо; а често го и разрушава. Музейната психология е несъвместима с психологията на творчеството; едното е консервативно, другото – революционно.

Какви изводи могат да се направят за бъдещето на този тип църковно благочестие? Нашият груб и мъчилен живот се обръща към Църквата с всички свои болки, с цялата си груба напрежнатост. Тя, разбира се, има нужда от творчество, което не

само е в състояние да преразглежда и изменя старото, но и да създава ново, да отговаря на нови въпроси, да влезе в никакви нови, неокултурени, лишени от традиция пласти. Църквата ще бъде стоплена от народа, ще бъде претоварена с неговите беди. Тя трябва да се спусне на неговото ниво. Изглежда, че това прави ясна съдбата на естетическия елит. Но именно защото този елит е отбран, именно защото е способен да формулира своите мисли и да се изразява и защото претендира да обладава всички църковни богатства, цялата църковна истина, и не е способен да предаде, снизи, измени представата си за църковната красота, и не е способен на саможертвата в любовта, той ще отстоява своята представа за църковната твърдина и със себе си, с душите си, ще прегражда пътя на профаниите към входа на Църквата. Тълпата ще вика: разяждат ни язви, социалната борба и ненавистта ни отравят, животът ни е опустошен,

нямаме отговор на Въпросите на живот и смърт – Иисусе, спаси ни! Но между няя и Христос ще бъдат пазителите на красотата на Христовия хитон и ще отговорят на другите, че ненавистта и борбата е изкривила лицата им, ежедневният труд е отровил Високия дар на любуването, а животът е Велика красота, на която са неспособни тези, които не са приучени към нея. Сладките песнопения, шепотливатите преливания на богослужебното четене, каденето, блаженото примиране в красотата скрива в облак скръбния Иисусов лик, заставя волите да замъкнат, главите да се наведат, а надеждата да заспи. Едни ще се приспят за известно време от това обгръщащо ги благолепие, други ще го напуснат. И между Църквата и живота ще остане огромна пропаст. Естетическите пазители на благолепието ще охраняват тази пропаст в името на хармонията, подредеността, красотата. Профаниите от друга страна няма да

тръгнат да я преодоляват, защото с тях ще остане болката, борбата, мъката, уродството на живота и те ще престанат да вярват, че с такъв багаж могат и трябва да вървят към Църквата. И тогава в този обезбожен и страдащ свят идват съществуващите и сега вече лъжехристи и лъже-пророци, секмански проповедници от различен вид и с различна степен на безсиле и плоскост, баптисти, адвен-тисти и пр., които поднасят на гладните хора някакви елементарно препарирани истини, някакъв недоброкачествен сурогат на религиозен живот, някакъв вид доброжелателност и истерични декламации. Някой и друг ще открие на това; ще открие на първо място на простото човешко внимание и няма веднага да стане ясно, че вместо с истинско православно християнство ще бъде нахранен със съмнителна смес от неграмотност, прекраснодуши и шарлатанство. Опiumът ще подейства. И това още повече ще задълбочи пропастта между Църквата и света. Под бдителната охрана на любителите на красотата, под охраната на светската заблуда и ненавист, тази пропаст може да остане навеку.

Но може би очите, които гледат с любов, ще видят как от олтара, ограден от благолепния иконостас, тихо и незабелязано излиза Христос. Пеенето

продължава, носят се облаци тамян, молещите се са унесени в екстазично служение на красомата. А Христос излиза в преддверието на храма и се смесва с тълпата бедни, прокажени, отчаяни, озлобени и уродливи. Той отива на площадите, в затворите, в болниците и вертепите. И отново, и отново полага душата си за своите приятели. Какво е нашата красома и нашето уродство пред Него, пред вечната Истина и вечната Красома? Не изглежда ли нашата красома уродливост пред Неговата вечна красома? Или обратното – дали Той не вижда в нашата уродливост, в бедния ни живот, в нашите язви, в нашите осакамени души Своя Божествен Образ – отблъсъка на вечната Слава и вечната Красома? Той ще се завърне в храма и ще доведе със Себе си тези, които беше поканил на пира на

Жениха – хората от улиците, бедните и безсилните, блудниците и грешниците. И най-страшното е, да не би позителите на красомата, изучили и постигнали красомата на света, да не разберат и да не постигнат Неговата красома и да не Го пуснат в храма – защото след Него върви тълпа, осакамена от грях, уродство, пиянство, разврат и ненавист. И тогава пеенето им да се разнесе във въздуха, мъглата от тамян да се разсее и Някой да им каже: Гладен бях и не Мe нахранихте, жаден бях и не Мe напоихте, странник бях и не Мe приехте, гол бях и не Мe облякохте, в тъмница бях и не Мe посетихте (Мат. 25: 42-43 – б. пр.).

Превод Илиана Александрова

Майка Мария Скобцовა, „Типове религиозен живот“, изд. Омофор, С., 2006

ЖЕНИТЕ

в Новия Завет

Д-р Предраг Драгутинович

Продължение от бр. 5

Kаква точно е била ролята на жените в Църквата според свидетелството на текстовете на Новия Завет? Как га разбираме думите на апостола, че жените трябва да мълчат в църква (1 Кор. 14:34)?

Наред с по-значимите имена на жени в Новия Завет, на много места се споменават жени, които са играли важна роля в ранните християнски общества. Например в 16-а глава на Посланието до Римляни в поздравището се споменават следните имена: „Поздравете Мариам, която се много труди за нас“ (Рим. 16:6); „Поздравете Трифена и Трифоса, които се трусят за Господа. Поздравете обичната Персида, която много се потруди за Господа“ (16:12). Наблягането на „труда“ на споменатите жени насочва към тяхната ангажираност в християнските общества, и може би гори към техните мисионерски начинания. Така в 16 глава на Посланието до Римляни се споменават християнки: „Поздравете... Руфа, както и

неговата и моя мајка“ (16:13), както и: „Поздравете Филолога и Юлия, Нирия и сестра му“ (16:15). В Посланието до Филипяни 4:2-3 четем: „Моля Евodia, моля и Синтихия да имат единомислие в Господа, ... които се подвизаваха¹ в благовестието заедно с мене“. Няма съмнение, че става дума за две жени във Филипи, които са мисионерствали заедно с апостол Павел.

Като се има пред вид всичко, което сме посочили дотук, възниква въпросът: как е възможно апостол Павел, който говори за това, че жените в коринтската църква се молят и пророкуват (1 Кор. 11:2-16), които много пъти се е ползвал от помощта на жените, някои от които са мисионерствали с него и са били негови сътруднички, да забранява на жените да говорят в църква, както четем в 1 Кор. 14:33-35: „Тъй е по всички църкви между светиите. Жените ви в църквите да мълчат: там не е позволено да говорят, а да се подчиняват, както казва и законът.

Ако пък искам да научат нещо, нека пимат мъжете си въкъщи; понеже е срамотно жена да говори в църква". Това изказване на Павел изглежда несъвместимо не само с всичко, кое-то знаем за неговото мнение за жените от предишните текстове, но и съвсем естествено налага въпроса: какво да правят жените, които нямат мъже въкъщи или чиито мъже са езичници? Че в Коринт е имало такива случаи, знаем от 1 Кор. 7.

ГОВОРЕНЕ ИЛИ БЪБРЕНЕ?

Този проблем е бил забелязан отдавна и е имало опити да бъде решен по различни начини. Например отделни тълкуватели са опитвали да съгласуват 1 Кор 11:4-5 с 14:34-35 и са изтъквали, че във втория случай става дума за глагола „говоря” (λαλεῖν), който не се отнасял за молитвеното или пророческото говорене, а за празнословието и неуместното разпитване, което би могло да пречи на реда на богослужението. Други тълкуватели са акцентирали, вместило на глагола „говоря”, на съществителното „жените” и са твърдели, че апостолът в 14:34 мисли за омъ-

жените жени, чиито мъже активно са пророкували в обществото. Заради мира въкъщи и установения ред в брака жените е трябвало да дават предимство на мъжете си.

Имало е предположения, че пророческото говорене в 11:5 се отнася само за неомъжените жени и девиците, които заради чистия си живот са били носителки на духовни гарове. В по-ново време все повече тълкуватели смятат, че стиховете 14:34-35 представляват една по-късна интерполяция, т. е. в оригиналното послание на апостола е вмъкнат текст, който много напомня за 1 Тим. 2:11-12: „Жената да се учи в безмълвие и пълно покорство. На жена не позволявам да поучава, нито да господарува над мъж, но заповядвам да бъде в безмълвие”.

При всички случаи този проблем не е лесно да се реши. Единствено по-гледът към Античността – особено към близката до християнството епоха, – може да ни помогне по-добре да разберем какво е било отношението към мълчанието и говоренето на жените в обществения живот.

ЖЕННИТЕ В АНТИЧНОСТТА

Римският историк Ливий споменава, че през II в. пр. Хр. по време на Пуническа война римският Сенат издал закон, който жените са възприели като дискриминиращ, проместирали против него и издействали неговото отменяне.

При спора около този закон консервативният сенатор Порций Катон произнася една беседа против жените, в която говори за това, че мъжете не са подчинили в господствъчна степен жените в домовете си, затова последните смятат за себе си, че е правилно да участват във вземането на решения. Той сякаш се оплаква от ситуацията, в която жените, въпреки многото законни ограничения против тях, продължават да влияят върху обществения живот.

Гръцкият философ Платон казва: „Дори сумите на една добродетелна жена не са за пред обществото и тя трябва да избягва публичното говорене... (жените) трябва да говорят на своите мъже или чрез своите мъже. Когато се подчиняват на мъжете си, тяхното поведение заслужава похвала”.

Филон Александрийски, еврейски мислител, пише: „Площадите, събраниета, съдилищата, обществените задруги, масовите събирания... са само за мъжете, докато женският пол, противно на това, трябва да пази къщата и да си стои вкъщи”.

Имайки пред вид ситуацията, скицирана в текстовете на апостол Павел, както и общия дух на епохата, можем да заключим следното:

да се забранява на жените да говорят публично в античността не е било нещо необичайно. Такъв жест е бил част от обществения ред и господстващата социална иерархия. Патриархалните системи неумолимо са регулирали ролята на жените до дома и домакинството и системно са се стремели да ги изключат от обществения живот.

РАННОХРИСТИЯНСКАТА ЕМАНЦИПАЦИЯ НА ЖЕННИТЕ

Четейки Новия Завет, от Евангелието до посланията, оставаме с впечатлението, че новата Вяра предоставя на жените несравнено пошироко поле за действие, отколкото околният свят. Срещаме жени-апос-

A photograph showing the back and side profile of a woman with dark, curly hair. She is wearing a white, ruffled blouse and a dark skirt. She is holding a small, pink, plastic cup containing a lit yellow candle in her right hand. The background consists of a stone wall with a rough, textured surface.

„ Какво га правят жените,
които нямат мъже върху или
чиито мъже са езичници? “

толи, мисионерки, домакини на църкви и работнички на всички поприща на църковния живот. Евангелското послание за равенството на всички в Христос е било генератор на еманципацията на жените в раннохристиянските общества. Впрочем, както видяхме в предходните текстове, едно такова принципно мнение на Църквата е могло да бъде и погрешно разбирано, например като схващане, че няма никакво значение дали си мъж, или жена. На такива опити се противопоставя апостол Павел, според когото пълт, като свойство на сътвореното същество, е от съществена важност и като гар той трябва да бъде въплътен в общността на Духа, който не унищожава тварните идентичности, а ги издига до пълното им осъществяване.

Накрая, заповедта на апостола жените да мълчат в църква трябва да се разбира като педагогическа мярка, а не като общо мнение, произлизашо от убеждението за „малоцеността“ на жената. Именно богослужението трябва да прости-

ча по определения ред, а не да бъде нарушавано от постоянни въпроси и неуместни коментари (λαείν). Затова апостолът нареджа такива разговори да се оставят за възрастни и (омъжените) жени да се обръщат към своите мъже за всичките си неодумения. Това съвсем не значи, че жените трябва напълно да мълчат в църквата. Те могат да се молят на глас и да пророкуват, но неуместното говорене е забранено, защото в християнските общества всичко трябва да става „с приличие и ред“ (1 Кор. 14:40).

Превод от сръбски:
Татяна Филева

¹ В оригинала: „които се потрудиха“ – Бел. прев.

не се няма
на детето

А

ма племе в Африка, където за рождена дама на детето не се счита денят на раждане, нито

Времето на зачеване, а моментът, в който детето се е появило като мисъл в ума на майката. Когато реши, че иска да има дете, жената се отмества, сяда сама под някое дърво и започва да слуша. И слуша дотогава, докато не чуе песента на детето, което тя иска да се роди. След като чуе тази песен, майката се прибира при мъжа, който ще бъде негов баща, и го научава на песента. И когато двамата правят любов, за да засенят физически детето, понякога те пеят тази песен, като начин да го поканят.

След това, когато жената е бременнона, тя научава възрастните жени от селото на тази песен, за да може, докато детето расте, всички хора от селото научават песента му. Ако то падне или се нарани, някой му помага да се изправи и му пее тази песен. Ако детето направи нещо добро, или минава през трудностите на пубертета, тогава хората от селото му изпяват песента като начин да го поощрят.

В африканското племе има и още един случай, в който се пее тази песен на детето. Ако в никакъв момент от живота си човекът извърши престъ-

пление или се отклони от правия път, той е завеждан в центъра на селото. Хората се нареждат в кръг около него и пеят неговата песен.

Племето смята, че поправянето на антисоциално поведение не означава задължително наказание; то означава любов и връщане на човека към истинската му същност. Когато разпознаеш собствената си песен, в теб вече няма желание и нужда да нараняваш.

И така продължава през целия им живот. В брака песните се пеят заедно. И накрая, когато човекът лежи на смъртния си одър, цялото племе му пее същата тази песен за последен път.

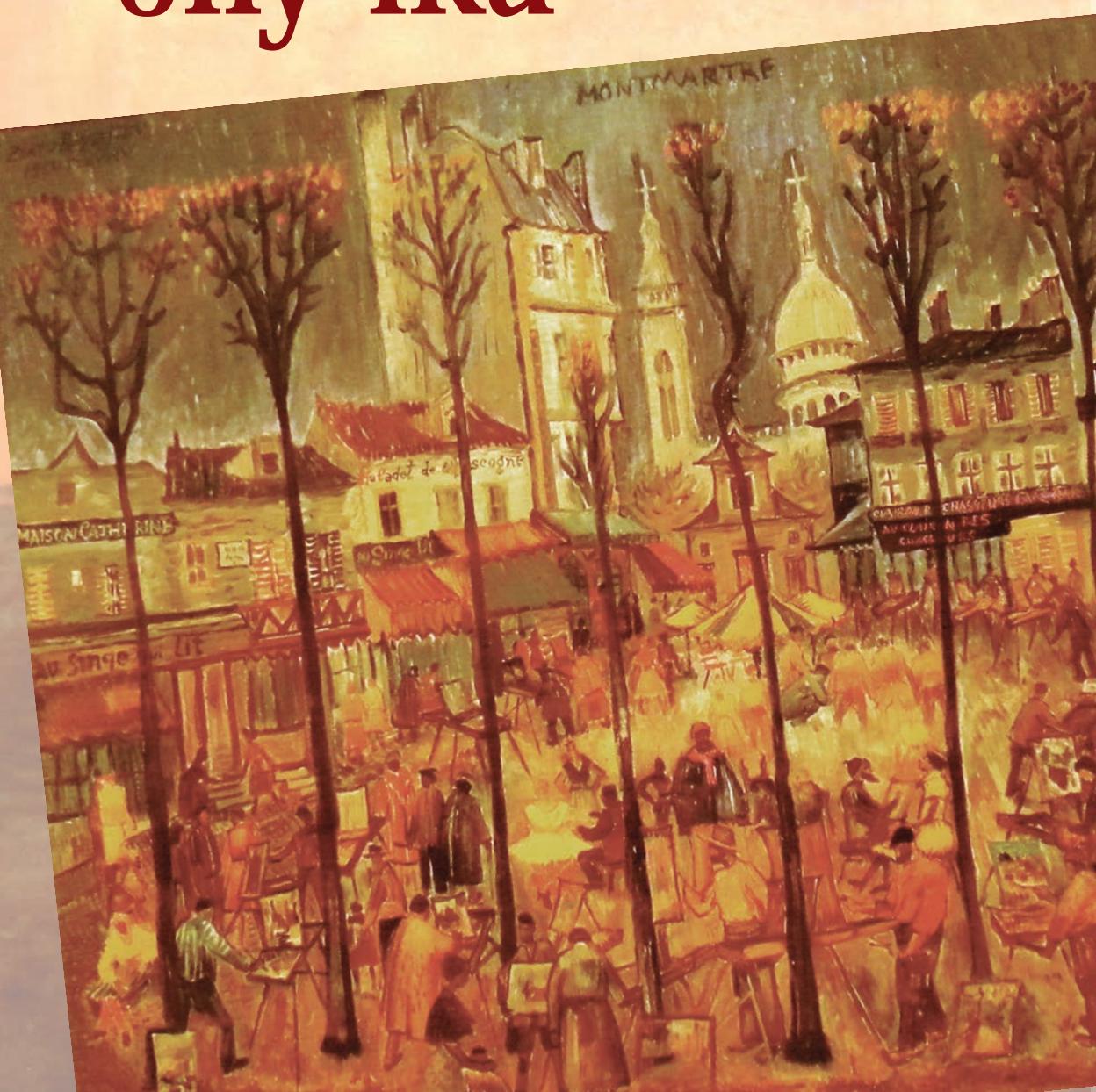
Може би не сте израснали в африканско племе, което пее песента ви в критични моменти, но животът винаги ви напомня кога сте в хармония със себе си и кога не сте. Когато се чувствате добре, тогава делата ви съвпадат с песента ви, а когато се чувствате ужасно – не. В крайна сметка, ние всички трябва да разпознаваме собствената си песен и да умеем да я пеем добре. Може да се чувствате прегражнали в момента, но помнете, че всички велики певци са минавали през това чувство. Просто продължавайте да пеете, и ще намерите пътя към дома.

Превод: Павла Сивкова

източник: thegodmolecule.tumblr.com

Дядо и внучка

Разговор с Цена Бояджиева
по повод 110-годишнината
от рождениято на Златю Бояджиев

„...Дядо ми е не просто част от живота ми – той Е животът ми. В мен и с мен е, и аз съм винаги с него и в него. Знаеш ли, животът в подобна творческа фамилия, образно казано, е... вихър, торнадо, завихря те в себе си и няма как да излезеш, а и не ти се иска, защото хем ти се вие свят, хем ти е хубаво... и не можеш без него!“

Тя е „просто Цена“ (нейни думи) – усмихната, атрактивна, добронамерена, вечно бързаша, но винаги готова за разговор на тема изкуство. Както казва Иван Яхнаджиев – „...Цена е история, която си струва да познаваш...!“

Цена и Златю Бояджиеви

Дяго, баба и внучка

махалата играят на топка Вън, аз и мама, облечени в бодливи дрехи от сандъка на баба, позират за картина „Кочо“... Всичко ме сърби, боже, играе ми

се, та гве не виждам – само виковете на децата отвън са ми в уши... размърдват се и чуват сърдитото дядово „Мамааа“... и нак замръзват в поза. После обаче ми даваше парички – че съм си свършила добре работата – и аз купувах сладолед за цялата махала... Ето така ме учеше – без суми, с гейстия. И беше категоричен – всяка работа има цена и трябва да се плаща.

Работаше много, въпреки болестта си (защото аз го помня от годините, когато все беше болен). По-трудолюбив човек в живота си не съм срещала. Ставаше в пет часа сутринта, бърснеше се на мивката и с тролея тръгваше към ателието си. Рисуваше по цял ден – захапал гве четки в устната, една в ръка и пред стамила – рисуваше до вечерта... Така го помня. Вечер се прибираше в 20.30 ч. – по негов си закон. Ако не чуехме суркането по нога на болния му крак в този час, наставаше паника и едно голямо търсене, защото той обичаше да прави изненади. Например – га отиде и га се оперира от херния, без да каже на

Какъв е първият ти спомен за Дяго – твоят Дяго от демството?

Затваря за миг очи, усмихва се и казва:
– Той винаги е бил и си остава за мен просто „Дяго, който рисува“. А първите ми спомени са все от гвора на къщата в Пловдив, която му беше ателие. Сънце, жега – аз и чичо Стоян, съседа, който му ковеше рамките и опъваше платната. Работим, а дяго размахва бастуна и сочи с него къде и какво да се направи... Демството ми мина при него, в ателието му – там си учех уроците и пишах домашните, все край него се въртях. И – работех, га – грундирах, опъвах платна – колкото ми позволяваха силите, от много малка. И му позирах – много, а той беше строг и се караше понякога... като мърдам.

Спомням си – лято, жега, знаеш какво е пловдивска жега, нали? Децата от

никого и после от болницата да ни се обади, че всичко е наред; или да замине за селото на нестинарите, га ги рисува, и чак когато вече е там, га ни каже, че трябва да го приберем... Много обичаше да Богу въкъщи съвършено непознати хора, които си е харесал за модели на улицата, и беше задължително те да обядват първо с нас, а после ги слагаше на стола да му позират...

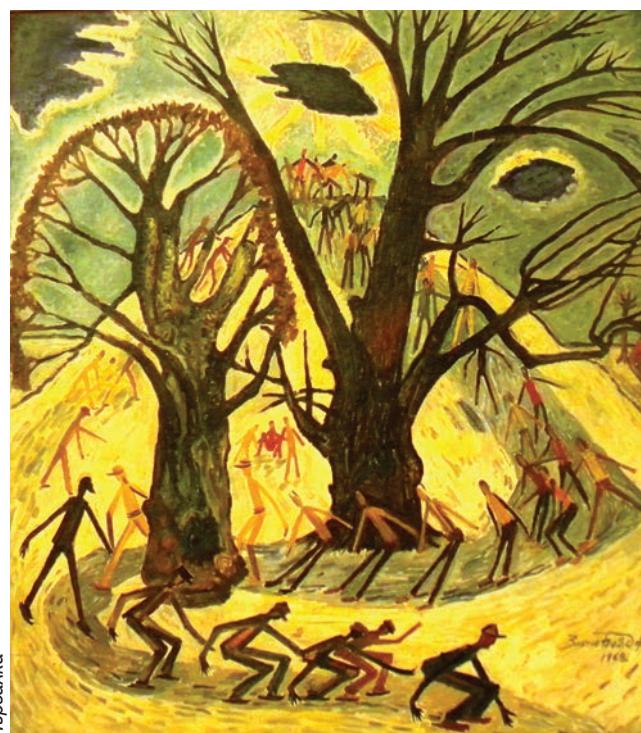
На 10-12 години поисках да уча музика – яго ме попита на какво искам да свиря, казах – пиано. Той продаде една голяма картина и ми купи пиано „Цимерман”. После нае най-добраста пловдивска педагогка по пиано г-жа Хаджипетрова да ме учи. Беше предусетил, че ще ми е нужно и добре, че го направи, защото 10-ина години по-късно това спаси живота ми...

**Кога за пръв път си гаде
сметка, че твоят „Дяго,
който рисува” от гемството
Е големият български художник
Златю Бояджиев?**

Пак затваря очи, усмихва се, с лека горчивина въгълчетата на устните и казва:

– За пръв път около 18-19-ата си година, вече се подгответях да канувам в Академията история на изку-

ството, рисувах покрай него и четях. До държа в ателието петима души от ЦК на БКП тогава, на среща с яго и мен. Казаха на яго – „Ти си голям, известен български художник, синът ти също рисува... искаме да помогнем на внучката ти да продължи традицията в семейството. Ще я изпратим да учи в Ленинград, изкуствознание, всичко е уредено, но ти трябва да подариш 50-60 картини безвъзмездно на Партията...“. Преди яго да каже каквото и га е, аз почти изкрешях – НЕ!

Щом толкова искаме да имате много картини от яго, направете му по-голямо ателие, да рисува повече и тогава еламе за тях... А аз мозга да уча и в България, и тук има Академия...

Замълчаха, а преди да си тръгнат, единият ми рече – „Има още време, момиче, помисли! Не си замваряй сама. Вратиме към Академията! Аүе, пък дано те приемат и без нас!“... С това и приключи моето неосъществено следване... Преживях тежка една година, в лична духовна криза – нищо не исках да правя. Следващото лято семействият съвет се събра, извикаха

мене и ме попутаха: – „Какво смяташ да правиш с живота си, Цена?“.

Отговорих, че ще кандидатствам с музика в Института за културно-просветни кадри в Хасково! Така и направих, приеха ме, а после... после ме завъртят колелото на организатор на културни събития и така, та до днес, в галерия „България“ – София.

А съвсем съзнателно си гадох сметка за величината на ягодния талант, когато започнаха да ме търсят да разказвам за него... и да организирам, и откривам изложби с неговите картини, вече след смъртта му.

Първата галерия, която ми подаде ръка за това, по случай 25-годишнината от смъртта на дяго, бе галерия-музей „Класика“ в София. Точно за три дни спретнахме изложбата с близката помош, подкрепа и признание на собственика. Доброто партньорство по-късно замърдихме в следваща изложба, вече по повод 100-годишнината от рождението на Злато Бояджиев. Благодарна съм на екипа на галерията за съпричастието и любовта към творчеството на дяго ми.

Дядо и внучка днес – останала ли нещо неказано, Цена?

– Да, може би само това, че за да бъде Дядо ми големият български художник Злато Бояджиев, заслугата е колкото на дарения му от Бога талант, толкова и на близките хора около него – баба ми Цена, една невероятна жена, с култура и интелект, останала изцяло в сянката на съпруга си, за да развила той таланта си и да ги има днес картините му; баба ми – негов Верен син, а също и майка ми, която неуморно носеше по калдъръма на стария град

стамила и чадър, за да е на сянка дяго, когато рисува навън, и го следваше по петиме... Всичко във фамилията се въртеше около него, той ни завихряше в своя свят от красота. Колкото повече време минава откакто го няма, толкова по-скъпо ми е всичко, свързано с него. Аз съм в него, той е в мен... и това е животът ни.

Д-р Георги Генов, гл. ас. БАН

17.06.2013 г.

Moeto detstvo

вище на тримата приятели –
902–1991),
(1903–1976)
906–1982).

анко Лавренов по време
и години, когато тримата
заедно в София.

О-те години на ХХ век
ието на фирмописца

1927 г. Златю Бояджиев е
зената академия в София.

ругите драма. Пътуват

те, за да рисуват.

пътешествия е между
езависимо че от това

азени много творби, той е
то важно за формирането на

та. Създават произведения,
разбирането за красота и

ак нататък са доста различни.
тува до Франция и Холандия.

включен в трудово-
и, а след това и интерниран

1941–1944 г.).

1945 г. Васил Бараков

ожник-декоратор в

аматичен театър.

Златю Бояджиев се жени, премества се за постоянно в Пловдив. След 9 септември 1944 г. той ентузиазирано отразява новите процеси. Включва се заедно с Бараков в организираните от Съюза на художниците командировки по новите строителни обекти из страната. Следват и теми из Румъния. Златю Бояджиев и Давид Перец участват в първата през 1947 г., а Васил Бараков във втората през есента на 1948 г. Откритата със създаванието произведения изложба е отречена като мрачна и формалистична, което има сериозни последствия. Почти до 1962 г., когато започва период на „размразяване“, Бараков живее трудно, рисува картини по-рядко, издържа се с приложна дейност. Златю Бояджиев също е критикуван за гротескността на образите. Неприятностите не подминават и Давид Перец. Заминаява за Париж и остава там до края на живота си.

Тази част на изложбата представя различните съди и творческо развитие на тримата големи художници. След младостта и драматичните исторически превратности, които ги засягат по един или друг начин, те остават верни на живописта и постигат признание.

Маргарита Друмева

ЗЛАТЮ БОЯДЖИЕВ И БАРАЦИТЕ

В Софийската градска художествена галерия бе открита изложбата „Златю Бояджиев и Барациите”, с която се отбележава 110 годишнината от рождението на самобитния български художник. В експозицията са изложени картини и на триимата „Бараци“ (Васил ловно куче, гонче) – Златю Бояджиев, Давид Перец и Васил Бараков, прокор, даден им от Цанко Лавренов по време на студентските им години в Софийската художествена академия. Техният общ творчески път, започнал през 20-те години на XX век в Пловдив, в ателието на фирмописеца

Гео Мирчев, няма аналог в историята на българското изкуство, понеже вплията в едно изключителните съдби на триимата големи български майстори. Така и днес, макар отдавна да ги няма сред нас, те отново са заедно чрез платната си, един до друг с яркото си присъствие в културното пространство на България.

Златю Бояджиев е роден на 22 октомври 1903 г. в с. Брезово, област Пловдив. Создаванието на това време са предимно в жанра на пейзажа и тематичната фигурана композиция. В изпълнението на произведенията се усеща сила експресивност, обхващаща не формата, постигната чрез бързи удари на четка и насилащия на мазките.

При 40-те години на XX век, стилът на Златю Бояджиев се променя. След пътуване до Италия през лятото на 1939 г. живописта му се повлиява от изкуството на Питър Брюел – Стари, от Ренесанса и прерафаелитите. Бързите и светли мазки са заменени от спокойно и плавно моделиране на формите, с по-пастелни тонар, близки до макиеската и иконописна техника.

След 1944 г. Златю Бояджиев се включва активно в организирането на бригадирското движение и индустриализацията на страната. В края на 40-те години на XX век, когато се налагат принципите на нормативната естетика, Златю Бояджиев попада сред критикуваните художници заради иконописния си „отвлечен“ иконографически стил. По тази причина той насочва творческите си усилия в приложна и техническа работа.

През 1951 г. настъпва обрат както в живота, така и в творчеството на художника. Получава мозъчен кръвоизлив и парализа на дясната половина от тялото. След мъчително възстановяване започва да рисува с лявата ръка, която постепенно настъпва на тичар. „Втори период“ в творчество му. Промяната е значителна както в стилистиката и изразните средства, така и в цветовата палитра, станала много по ярка и жизнерадостна. Появяват се нови теми, свързани с младите и действащите, засима се интересът му към фолклора и обичаите.

Последните години от живота и творчеството му са означенни със смъртта на съпругата му и Първата си жена – Олга, и съплеменните им деца.

After coming back from Italy in 1932, Zlatyu Boyadjiev's style was mostly in the genre of figure composition. In the preserved expressiveness and summing up of brush strokes and layering of paint. In the 1940s Zlatyu Boyadjiev's style changed, influenced by the painting of Peter Bruegel – the Elder, as well as Pre-Raphaelites. The fast and belligerent manner was replaced by calm and smooth modern pastel colors, close to classical iconography. After 1944 Zlatyu Boyadjiev was active in the movement of the People's Brigades and industrialization. Towards the end of the 1940s when socialist aesthetics were imposed, Zlatyu Boyadjiev was criticized for his iconographic style. He therefore directed his creative efforts to technical activities.

In 1951 came a twist, both in the life and in the art of the artist. He had brain hemorrhage and paralysed the right side of the body. After a painful recovery he lost the use of his left hand, which marked the beginning of a new period in his works. The change was more cheerful, New themes and expression, and his colour palette became more cheerful. New themes and expression, and his colour palette became more cheerful. New themes and expression, and his colour palette became more cheerful. In the last years of his life he died.

гимназия в Пловдив, като междувременно работи като архивар в брезовския съд и като пощенски раздавач в Бургас. С Давид Перец и Васил Бараков се срещат в ателието на Крафти за рисуване на табели и там най-напред хващат четките, за да пишат различни шрифтове, а после – и да се учат да рисуват. Тримата посещават курсовете по Вечерен акт заедно с други пловдивски художници. През 1927 г. тримата приятели решават да кандидатстват в Художествена академия и се преселват в София. Наемат едно ателие на бул. „Княз Ал.

Дондуков“, където живеят и рисуват заедно в продължение на 4 години, поканено завършват Художествената академия. Домът им непрекъснато е спохождан от много гости – техни състуденти и преподаватели. Животът им е труден, но все пак успяват да припечелят като фирмописци. Веднъж тримата боядисват комините на фабрика „Изига“ и със спечелените пари тръгват да пътуват – до Рогоните.

Планината ги привлича с широтата и мекотата си, с хората, които повеждат сумрин животните на паша, с малките самобитни къщи, обградени от многото зеленина наоколо, с простотата на селския бит. Обикновено отсядат в Чепеларе, където живее сестрата на Васил Бараков. Обикалят дълго из Рогоните и рисуват, често пригружени от други художници. Казват, че именно Бараките откриват Рогоните за българското изкуство – „като пластичен и знаков образ“. Тогава, в началото на творческите си пътища, те взаимно си влияят и творбите им са някак близки. Но след общата им изложба по повод 20-годишнината на Дружеството на Южнобългарските художници (1931 г.), тримата приятели поемат в различни посоки – и като живот, и като творчески търсения. Давид Пере-

Пладне, 1971

рец заминава за Холандия и Франция, Васил Бараков работи като художник-декоратор в Пловдивския драматичен театър.

А Зламю Бояджиев най-напред стажува като учител в Трета софийска мъжка гимназия и сключва брак с Цветана (Цена) Иванова. Младоженците заминават за Асеновград, там се раждат децата им Георги и Радка. Междувременно Зламю Бояджиев се връща в Пловдив и става учител в Пета пловдивска гимназия. Оттогава започва приятелството му с Владимир Рилски и Цанко Лавренов, а през 1935 г. Барациите отново участват в обща изложба в Пловдив. До 1940 г. Зламю Бояджиев участва в гве съвременни изложби с Владимир Рилски. Платната му от този ранен период

в творчеството му са предимно пейзажи и в жанра на тематичната фигурана композиция, портретите са малко, но се характеризират със силна експресивност и наслоени мазки.

Малко преди да избухне Втората световна война – през лятото на 1939 г., Зламю Бояджиев заминава за Италия, а когато се връща в България, всички забелязват промяната в стилистиката му под влияние на ренесансовите майстори, най-вече на фламандския живописец Питер Брюгел Старши, и италианските прерафаелити, които се считат за първите авангардисти в изкуството, реформатори, които насищат сложните си композиции с детайли и насытени цветове, като същевременно се опитват да възпроизнат силата на религиозната живопис.

По това време Злато Бояджиев рисува с техника, близка до класиката и иконописта, цветовете не са вече така ярко експресивни, но по-умерени и пастелни. С картините „Брезовски овчари“ и „Пъдари“ Злато Бояджиев участва в ХХIII Биенале във Венеция през 1942 г., а до края на войната – в много изложби на южнобългарските художници. Известно време работи и като художник в Пловдивския археологически музей.

През 1943 г. Давид Перец, по време на т.нар. „окончателно решаване на еврейския въпрос“, е интерниран в трудов лагер, откъдето се връща с порецица великолепни скици и портрети, рисувани с туш и перо. След установяването на новата социалистическа власт, през 1947 г. той заминава с други български художници на строежа на язовир Росица, където временно отнемат паспорта му заради

нехаресани от новите управляващи коментари. Този факт окончателно затвърждава решението му да замине за Париж, където специализира живопис при световноизвестния педагог Андре Лот. За кратко пребивава в Израел и от 1948 г. окончателно се установява в Париж. Стилистиката му се променя и художникът започва да следва актуалните парижки живописни тенденции.

При новата власт Злато Бояджиев и Васил Бараков пътуват из България по новите строителни обекти и рисуват емблеми от бригадирското движение и развитието на промишлеността. Известен е цикълът на Злато Бояджиев, свързан с живота на миньорите. През 1946 г. той открива първата си самостоятелна изложба в галерия „Форум“ в София, където са представени най-значимите творби на художника от т.нар. класически

период. На следващата година пътува из Румъния заедно с Давид Переи, Борис Ангелушев и гр., където е отличен от румънското правителство със златен медал.

Следват няколко мрачни години за Златю Бояджиев. Те започват с държавната политика за „борба с формализма“ в изкуството, която не щади никого – художникът остро е критикуван заради неговия „иконописен, отвлечен, неокласически стил“ и гротеската в образите му, а картините му от „румънския цикъл“ са изцяло отречени, окачествени като „мрачни и формалистични“. Агресията е твърде силна и Златю Бояджиев намира временно „спасение“ в изработването на панаирните палати в Пловдив, в различните проекти за букви, винетки и изображения на животни, в украсата на Азотноторовия завод в Димитровград, като изработва множество букви и репрезентативни портрети на комунистически лидери. През 1951 г. Златю Бояджиев получава мозъчен кръвоизлив и парализа на дясната половина на тялото. Дясната му ръка, тази, която умело е нарисувала едни от най-прекрасните образи в българската живопис, е напълно парализирана. Възстановяването е бавно и мъчително...

Но Златю Бояджиев има и лява ръка. И той отново започва да рисува. Отново се учи да говори. Парализата е вододелът между двата му живота – започва вторият етап от неговото творчество, коренно променено. Платната му „греят“ с ярки експресивни цветове, десетки фигури можем да различим в композициите. Картините му са симфонии с преплетени множество сложни нишки, странните образи са насищани с драматизъм, често носещи в себе си символичен смисъл. Какво невероятно тържество на духа! Лявата ръка на Златю Бояджиев не спира да твори жизненост и радост върху платната – откъде ли ги взема след трагичните случаи! Колко удивително същество е човекът – стотици примери имаме за хора, които се сгromолясват точно когато са преситени от щастие и изобилие, а тук обратно – художникът не просто оцелява, той отново създава света от разрухата и сивотата, от скръбта и безнадеждите. Създава го като приказка, като декор от пиеса, в която всичко е истинско: червената черга, с която са завили спящите по пладне и огненото слънце, което грее като картина на Ван Гог; изпитите лица на говедарите, облечени в грехи на

Хоро, 1968

През този период Злато Бояджиев отново се връща към старите си любими теми, но погледнати и изразени по друг начин – родопските пейзажи, Асеновград, природата, семейството, обичаите на село, фолклора. Продължава да участва в излож-

кърпки; геометрично правилният кръг на хорото около странния чинар... Продавачите на оцет и църквите на хълма, с калъската, която навярно очаква своята принцеса... Пастирът и свинарката, която сякаш всеки момент ще се превърне в красива млада дама, и свинете, които пъплят като хлебарки нагоре към момчето до сухото дърво... Пързалиящите се деца на пързалката, нарисувани сякаш от немска ръка – всичко е пълно с живот и звуци... Големите фигури на свещеника и превитата на гве селянка с дървените нальми от „Молебен за дъжд“; до тях неестествено (или пък съвсем естествено) малката фигура на мъжа с тоягата и меденото котле... Монмартьр...

би в страната и да пътува по света – в Москва и Петербург (1959 г.), във Франция, Германия, Унгария, Полша, Турция, отново в Италия през 60-те години на миналия век. През 1972 г. е открита негова изложба в Париж, където са изложени около 30 негови картини, рисувани по време на престоя му там. На следващата година прекарва известно време в Германия, Белгия и Холандия, където отново рисува. По случай неговата 80-годишнина в галерията на „Шипка“ 6 в София е открита негова юбилейна изложба. Посещава редица музеи и градове в Испания през 1975 г.

На следващата година, на 2 февруари, Злато Бояджиев получава втори

Родопски пейзаж, Широка лъка, 1974

инсулт и умира в Пловдив. През 1982 г. си отива от този свят Давид Перец, а Васил Бараков умира през 1991 г. Със сигурност тримата сега са отново заедно в небесните селения и рисуват с

още по-ярки цветове мечания свят. И за да си ги представим по-добре, са ни оставили един портрет – тримата Бараци пред трите стамища, с трите палитри, на фона на Айфеловата кула.

Марияна Филипова

РЕЛИГИОЗНИЯТ

туризъм в България

IV

Следващата ни спирка е в град Кукулен, на 8 километра западно от Асеновград и приблизително на 15 километра южно от Пловдив. В дела Чернамица, част от Западните Родопи, и на 2,5 km югозападно от град Кукулен е разположен

КУКЛЕНСКИЯТ МАНАСТИР

„СВ. СВ. КОЗМА И ДАМЯН“

Манастирът включва две църкви, стопански и жилищни сгради, както и аязмо в близост до тях. Манастирският комплекс е разположен на три равнища: първото е с молитвена зона и гостоприемница, преминаваща към следващото равнище, където в миналото е била стопанско-поклонническата зона и монашеските килии на най-високото равнище. Главната църква в Кукуленския манастир датира от 15 век. Представлява кръстовидна, безкуполна сграда, която е разширена в периода XVII-XVIII век, а през XIX век ѝ е добавен нов притвор. Преобладаващият слой стенописи в храма датират от 1862 година и включват цикъла „Сътворението на свeta“, сцени от живота на светци-лечители, безсребрениците Козма и Дамян и други. В другата църква „Св. Благовещение“, която е по-нова

и по-малка, се служи през зимата и на празника Благовещение.

Манастирът „Св. св. Козма и Дамян“ е основан през Второто българско царство, но сведения за духовна

дейност са достигнали до наши дни едва от края на XVII Век и началото на XVIII Век. Кукуленският манастир е посветен на светите братя Козма и Дамян поради лечителските им способности. Светата обител Възниква до извор с лековита Вода, наречен „Св. Безсребърници”, чиито лечебни свойства били познати още от времето на траките. Според преданието аязмото изцелявало психични заболявания. В единия от храмовете е запазена една от оковите, с които някога душевно болни поклонници са били окованни към пога и оставали през нощта в църковния притвор. На сумрината монасите пеели над тях молитви и след това ги обливали с Вода от аязмото.

Народното име на Кукуленския манастир е „Свети Врачове“. Той оцелява по време на османското робство, благодарение на лечебните си свойства. По онова време семействата на османските управници исвали да се лекуват в него и по тази причина той е закриян от турските власти.

Манастирът успява да пребъде и по време на помохамеданчването на ро-гонските българи през 1657 година, когато 218 църкви и 33 манастира между Костенец и днешен Асеновград са сринати до основи.

През периода на Възраждането в манастира „Св. св. Козма и Дамян“ се помещава килийно училище. През XVII Век той е важно книжковно средище, където се подготвяли преписвачи, краснописци и граматици. В началото на XIX Век обителта попада в ръцете на гръцки монаси. Те замазват оригиналните български стенописи и върху тях изографисват гръцки надписи. При реставрацията на църквата са съхранени и двата слоя. Манастирът е съхранен в автентичния си вид до десетте години на XX Век. Понастоящем са съхранени западното крило и части от северното.

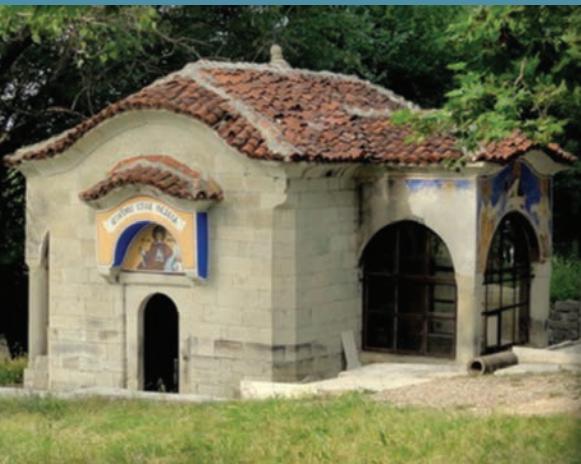
Кукуленският манастир „Св. св. Козма и Дамян“ е действащ, женски манастир. Празникът му се чества на 1 юли и на 1 ноември, когато се почита паметта на двамата светии Козма и Дамян.

АРАПОВСКИЯТ МАНАСТИР „СВ. НЕДЕЛЯ“

се намира на 30 километра от Пловдив. Разположен е на 10 километра от Асеновград, в близост до село Златовръх, и е само на 10 километра от Асеновата крепост, представляваща един от 100-те национални исторически обекти. Главната църква „Св. Неделя“ представлява трикорабна, триконхална сграда с купол и притвор. Построена е през 1859 година. Стенописите в църквата датират от 1864 година. Те са дело на зографите Георги Данчов и Алексий Атанасов. През 1928 година силно земе-

тресение поврежда църквата и стенописите ѝ. По-късно през годините те са възстановени. Кулата-крепост е най-оригинално построената част от Араповския манастир. Тя е с правоъгълна форма и е използвана както за наблюдателница, така и за жилищна сграда. В близост до манастира се намира аязмо. То е извън манастирския комплекс и е негалеч от северната порта. През 1870 година около него е построен параклис, изографиран от Георги Данчов. През 1856 година започва строителството на манастирския комплекс. През 1859 година в него се основава новобъл-

гарско училище с около 100 ученици, а през 1868 година в манастира е открыто и училище за свещеници.

По време на Руско-турската война (1877–1878) обителта е опожарена от нашествениците. Впоследствие отново е възстановена. Друг интересен факт от историята на манастира е, че маите на Иван Вазов се е укривала там, заедно с децата си, по време на Априлското въстание.

Араповският манастир е постоянно действащ мъжки манастир с особена историческа стойност и е обявен за паметник на културата. В него се намира много ценна икона на Св. Богородица, която се смята за чудотворна. Храмовият празник на обителта е на 7 юли (Света Неделя).

ОСЕНОВЛАШКИЯТ МАНАСТИР

„СВ. БОГОРОДИЦА“

по-популярен под името „Седемте престола“ се намира в красива горна река Габровница и е последната спирка от нашето туристическо пътуване. Манастирът е разположен на 7 km от с. Осеновлашко и на 50 km от Враца, като също спада към 100-те национални исторически обекта на България. Манастирският комплекс включва църква в средата на вътрешния двор, камбанария с две камбани и две жилищни сгради, голямата част от които са стаи за поклонници. От особена историческа и архитектурна стойност е манастирската църква „Рождество Богородично-

но“. В нея под един покрив са вградени седем по-малки църкви (престоли). От там произлиза и названието „Седемте Престола“. Комплексът е ограден от висок каменен зид, а дворът на манастира впечатлява с поддържаната си градина, с многото цветя, както и с растящата в него едновековна секвоя. Недалеч, северно от манастира, има останки от крепост, наречена Латинското кале, откъдето е взета днешната порта на Осеновлашкия манастир.

Трудно е да се определи точното време, през което е създаден манастирът. Историци смятат, че той датира от Второто българско царство, между XII и XIV век. Постро-

яването на манастира се свързва с управлението на цар Петър II, който е починал в обителта и тогава брат му става пръв игумен на манастира. Освен историческите данни, има и легенда, която разказва за създаването на манастира. Според нея „Седемте престола“ е основан от седмина боляри, дошли от Басарабия през XI век. Тогава те се установяват със семействата си и основават седем села в близост до манастира – Осеновлаг,

Огоя, Оградище, Буковец, Лесков Дол, Желен и Лакатник.

Манастирът е бил духовен център от особена важност по време на турско-то робство. Той има собствена библиотека със стари православни книги. През 1848 година е било изградено и килийно училище. Манастирът „Седемте престола“ е действващ мъжки манастир, чиито храмов празник се чества на 8 септември (Рождество на Пресвета Богородица).

Фондация „Покров Богородичен” Издателство „Омофор”

София 1330, ул. „Младежка искра” 3
тел.: (02) 987 16 55
e-mail: omophor@gmail.com
www.pravoslavie.bg
www.omophor.com

* * *

Книжарница

<http://shop.pravoslavie.bg>
e-mail: bookstore@pravoslavie.bg

* * *

Електронни издания

<http://ebooks.pravoslavie.bg>
e-mail: ebooks@pravoslavie.bg

pravoslavie . bg

